

అంకితము

ఉ. చిన్నతసంఘనందుననుఁ ॥ శేరగఁదీసి కుమారురీతిగా

మన్ననఁజోడఁ జొచ్చి మడి ॥ మాన్యములగఁ గడుఁ జక్కఁజేసి పే

రున్నతి గల్గుపాడవగు ॥ దోయి! యటంచు వచించినట్టి నా

యన్నయు సుబ్రహ్మణ్యమున ॥ కంకిత మిచ్చెద నాకు గ్రంథముగా.

ప్రీతి క.

కవి సత్తములారా !

నేనీ వరవిక్రయనాటకము నిదివఱకే రచించితిని. కొన్ని కారణాంతరములచేత నచ్చు సుత్తించలేక బోతిని. అందువలన నాటకమింత వఱకుఁ బయటకు రాలేదు. శ్రీ గొల్లపూడి వీరాస్వామిగారి పోత్సాహము జేతను నామిత్రుల పోత్సాహము జేతను నేనీ నాటకము, ప్రకాశకులగు శ్రీ గొల్లపూడి వీరాస్వామిగారి కొనంగితిని. వారి నాటకము నచ్చు నొత్తించి ప్రకాశింపఁ జేసినందుకు, నదిరకాలముననే వెల్లడిచొనికఁ దెచ్చి నన్ను గౌరవించినందుకు నావందన శతంబు లర్పించుచు స్వాగదను.

ఇట్లు

గ్రంథకర్త.

గణిపాటి కామేశ్వరరావు.

రాజమండ్రి.

ఇందు వచ్చు పాత్రములు

పురుషులు.

శోకాల నుందర శివరావు—పెండ్లికూతురు తండ్రి

లోభికొయ్య లింగయ్య—పెండ్లికూమారుని తండ్రి

జననయ్యకాస్త్రీ—పెండ్లికూమారుడు

అడవిడి అంకయ్య

కార్యాలకామయ్య

పెండ్లిపెద్దలు

కామయ్య—వంటబాగాహ్మణుడు

వెంగళికాస్త్రీ—స్త్రీడరు

న్యాయాధిపతి—

కోమటి కోటయ్య—వరాబు

ఇంకా కొందఱు సందర్భానుసారముగ వత్తును.

స్త్రీలు.

నీలాంబరి—1 వ పెండ్లికూతురు

కనకాంబ—2వ పెండ్లికూతురు

గుణవతి—నుందర శివరావు భార్య

శ్రీ

వ ర వి కృ య ము

నాం ది.

కా. బ్రహ్మాండంబు సృజించు తెంత సమయింతన్నేర్పియున్నట్టియా
బ్రహ్మపేంద్రమహేశ్వరాదు లిలసంపాదించుచు భాగ్యముల
బ్రహ్మజ్ఞాన మహిమారాజ్యము సంభావించుచు బ్రాచునా
బ్రాహ్మదేవత వర్గము నట సభక బాలించు నశాంతము.

ఉ. కూలను చాటక దునిమి క కూరమరీచను బాహుదైత్యుల
నేలను నూలఁజేసి కడు క నేర్పరివైమును గాధినందను
గాలిగజన్నముల దళముఁ క గాచిరినంటి దయావిహీనత
యేలక రామచంద్ర సిరి క నేలుము భూరిసభకవిభావలి.

(నాంద్యంతమున)

నూత్రాధారుడు—(చివ్వేళింది) నటి! నీవు సత్వరంబిటులాక
మారు రమ్మ,

నటి—(చివ్వేళింది) నాథా! తామీ డినమున నన్నింతవేగమే
రాబునిదిన కింత బేమియో నేనెటుంగ వచ్చునా?

నూత్రా—నటకులందఱు సిద్ధముగా నున్నారు. నూతననాటక
మాడవలయునని నాయభిప్రాయము.

నటి—సంఘదురాచారమును చక్కగా బోధించు వరవిక్ర
యమును నాటకమున్నది. దాని నాడుదమా?

సూత్ర—కవిచేరేమీ! నేనడుగ వచ్చువా?

నటి—కవినామధేయనూ! అది యెందుకు?

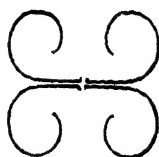
ఉ. బాలకవీశ్వరుండు వసి శ ప్రియమునందె వలించె భూరికా
వ్యాధి రచించె నాటకము శ లందము చందము జెందు భంగిని
క్కలచునందు సత్కవుల శ కంజవదంబుల నాశ్రయించె పే
రోలగమున్న వారు విభ శ వోజ్జ్వలుఁ జేయుతఁ దత్కవీశునిఁ.

సూత్ర—(సందేహించుచు) ఓహూ! కామేశ్వరరావా!

నటి—నాథా! నఁదియమెందుకు? బాలుఁడనియో మీయభి
ప్రియము.

సూత్ర—బాలుఁడని కాదు. ఈతఁడవృద్ధఃకవీశ్వరుఁడైనందుకు
నాస్మాదయకంజ మానందించుచున్నది. సరియే! దీనినిఁ బ్రదర్శించి
సభ్యులను సంతోషాంతరంగులుగఁ జేయుదము, నీవు ముందుఁబోయి
సూత్రులను సిద్ధము జేయుము.

(తెర వ్రాలును)

వ ర వి క్ర య ము.

ప్రథమాంకము.

(రంగము:—ప్రదేశము. గృహము)

ప్రవేశము—కనకాంబ-నీలాంబరి

కన—అక్కా! నాయనగారు నీతో నూలువడకమని చెప్పి వెళ్ళినారుగదా? యీ పూట నూలువడుకుట మానివేసితివేమి?

నీలాం—నేడెందుచేతనో నాకు చెయ్యి రాట్నముమీదికి పోవుటలేదే! నాయనగారు ప్రోద్బుధులతోయిన పోక, యితవటకు భోజనముచేయలేదుకదా?

కన—అవును. నాయనగారికిప్పుడేమివనియున్నది, మన పెండ్లి కొరకు విచ్చియెత్తినట్లు తిరుగుచున్నారు.

నీలాం—ఏమిచేయుమనదవు! ఆడుపిల్లలంగన్న తరువాల తల్లి దండ్రులకిదియే యవస్థ.

కన—అయినను.. యీదినములలో కట్నములు పోయకుండిన వరుడు దొరకుటలేదుకదా?

నీలాం—అందుచేతనే! నాయనగారిట్టి శ్రమవడవలసివచ్చినది. రెండుమాసములనుంచి తండ్రిగా రీవిధముగా గవ్వవడుచున్నను-సంబంధము కుదురుటకు కష్టతరముగా నున్నదికదా?

కన—అక్కా! యేమి విపరీత కాలమువచ్చినది. పృథివానికిఁ గట్టుములయందాక జనించినది. దినదిన పృథ్వీమానము కాజొచ్చినది.

నీలాం—హుమ్! ఊగకుండుము. అదిగో వీధిలంపు చప్పుడు. వాన్నగారు వచ్చుచున్నారు.

నుంద—(ఆయాసముతోఁ బ్రవేశించి) అమ్మాయి! మీయిమ్మ యేది?

నీలాం—లోన వంటఁ జేయుచున్నట్లున్నది, వెళ్ళి పిలుచుకు రానా?

కన—అక్కా! వంటఁ జేయుటలేదు. వంటయి చాలా సేవయినది.

నుంద—అట్లయిన నేమి చేయుచున్నదో! లోనికిఁగోయి ఒక పర్యాయము తీసికొనిరా?

(ఇద్దఱు లోనికిఁ జొచ్చుదురు)

గుణవతి—(ప్రవేశము) ఇదేమి! నేడింర సేపున్నారు. భోజనమునకు లెండు.

నుంద—పిచ్చిదానా! ఇంతక్కడిభోజనము. ఎక్కడియూరు.

తే॥ గీ॥ కంటిలోనున్న నలకల ర కరణిగాదె

వెన్నుపై లేచుకులుపుల ర విధముగాదె

వరునిజూచి వివాహము ర జరుపుటిపుడు

కటకటా! యిట్టి దురవస్థ? గాంచగలనె.

మరియు,

తే॥ గీ॥ తగినవానినిజూచి భూ ర తలమునందు

కన్యనిచ్చి సంభోషంబు ర గాంతుమన్న

కట్టుములబాధచే గన్య ర గంటిమేల

నను మహావ్యాధి జనియించె ర నాత్మగోన.

గుణ—ఇంతకు బండా? కాయా?

కృథ మాంకము.

నుంద—పెట్టినానా! యేమి చెప్పుచునియెకపు.

తే॥ గీ॥ చెడెను ధర్మంబునీతి విశేషముగను

పూర్వమర్యాదనశ్చియించె శిగర్వమధిక

మయ్యె కట్టుమీ రేచవ శి లాత్మలోనఁ

బలువరించెడు శుభలు శి కృజలివారు.

మరియు.

ఉ. పూర్వము మిత్రపాటి పెజ శి పూజించుచగలేను పెండ్లికై

నుర్వినియాచుబిడ్డలకు శి నోవడఁచినుమా! యిడేరుటో

సర్వముఁజూచినన్ వరుఁడు శి సంతను వస్తువులమ్మునట్లుగా

గర్వముతో ధనంబుగూఁ శి గవ్యముఁ బెండిలిఁజేసికొమ్మనన్.

ఇంతకు నాకేమియుఁ దోచక సారంతయుఁ దిరిగినాను.

గుణ—పోని. కాలేజిలోఁ జూచితిరా?

నుంద—కాలేజి యంతయుఁ గాళ్ళరుగఁ దిరిగినాను, చేసినవని
వీన సుత్తులేదు. కాలేజిలో నున్నంత ఘోర మెందునుఁగానము,

గుణ—కాలేజిలో మన అమ్మాయికి దగినవరుఁడులేడా?

నుంద—లేకేము! లెక్కలేనంతమందియున్నారు. వారలకుఁ
గావలసినదొక్కటేకాదు. అన్నియుఁ గావలయును. పెండి కావలయు
వారు మూఁడుతరగతులుగా నున్నారు, వారికి మూఁడువిధములుగా
గట్టుదియ్యవలెనట! ఆఖయిని యింకా లాంఛనములు దండిగా
ముట్టఁజెప్ప వలయునట. మొదటితరగతివానికి మూఁడువేలు, రెండ
వతరగతివానికి నాలుగువేలు, మూడవతరగతివాని కయిదువేలు, ఆఖ
యిని అస్తి యేమయిన నున్నచో సంతకు రెండురెట్లుగా ముట్టఁజెప్పవ
లయునట. తరువాత వంశుగులకు, కర్వాలకు తీసికొని వెళ్ళవలయునట.
కృథానము ఘట్టగా జరుగవలయునట. తరువాత,

సీ॥ కాలేజికిన్ బోవఁ శ్రీ గప్టమయ్యెనటంచు
 సైకిలుగ్ గోరెడు శ్రీ చవట యొక్కఁడు
 నీపైన దుస్తులుగ్ శ్రీ గోపైవవాచియు
 షోకు గావలెనను శ్రీ శుంఠయొక్కఁడు
 చదువును పూర్తిగాఁ శ్రీ జడివింపవలెనని
 కోరు నిర్భాగ్యువు శ్రీ కూశయొక్కఁడు
 కాలము కండువా శ్రీ సంకాంతి నాటికి
 కొనిపెట్టవలెనను శ్రీ కూశ యొక్కఁడు

గీ॥ అయిదువేళ్లుకు ఉంగ్రాలు శ్రీ అడుగుమొక్కఁడు
 వరులు పెక్కుచందాలను శ్రీ వాంఛలమరి
 సిగ్గు నావంతలేకవి శ్రీ తేషముగను
 తెల్పుచున్నారు కోరికల్ శ్రీ జేటగాను.
 గుణ—వారియొక్క నడవడిక తెట్టివి ?
 నుండ—అవిషయములో నేఁ జెప్పవలయునా! నేఁజెప్పనక్క
 అ లేకుండగ నే నీకుఁజెలియును.

సీ॥ బెంగాలి కాపింగు శ్రీ పెడపాపిడిని దీసి
 రిస్తువాచీనిధ శ్రీ రించు వాఁడు
 మీసాలు నన్నగా శ్రీ మిషనుతోఁ గత్తింది
 నడిబజారులలోన శ్రీ నడచువాఁడు
 తండ్రికుంపించిన శ్రీ ధనముతో లేనిపో
 యిన ఖర్చులన్నివ శ్రీ హించువాఁడు
 చుట్టలు సిగరెట్లు శ్రీ పోదాలు కొట్టలో
 కాతాల పెన్నియో శ్రీ కలుగువాఁడు

గీ॥ కాఫీ హాటలకుఁబోయి చ శ్రీ క్కలఁగ భజించి
 దృవ్యములేక వలెంబు శ్రీ వాయువాఁడు

విశ్వవిద్యాలయంబులో శేలగొలది

ఇట్లున్నారని విద్యార్థు లెంచిమాడ.

గుణ—అట్లయినచో వారికింకను చదువెందుట? వారి కిల్లి
దండులీ చదువు నేలమాన్పించరో?

నుండ—ఈదినములలో చదువులు మాన్పించుటయెట్లు? చదువులు ముఖ్యముగా కట్నముల కొరకేగాని విద్యకొరకేగాదు. పోయిన గూరునుంచి వచ్చిన పుల్లయ్యకూడా చదువుకొని కట్నము లాగుదమనే వుద్దేశమేకదా? అందుకనే వారాలుచేసికొని క్రిందమీద బడియేదో రెండుఅక్షరములు నేర్చుకొని “పిల్లనాడు యోగ్యుడొకదా” యని పిల్లనివ్వబోతే కట్నమునకు కనగుచున్నారగాదా? నీవెఱుంగనిదేమున్నది.

గుణ—ఇట్టి పెంగలికిచ్చుటకంటె నేనూతనోగోతనో పిల్లను బడబోయుట మేలుగదా? ఇంక మనమేమి చేయఁగలము.

నుండ—వెట్టిదానా! వృస్తతము కట్నములియ్యనిదే కన్యకుఁ బెండ్లియగునా?

చ॥ కలరువృథానవూరుషులు శ కట్నములిచ్చడివారు పెండియుం
గలరుదురాత్మలెందఱో ప శ కాపకనవ్వడివారు కన్యకున్
వెలలభర్త లేనితటి శ నీసముదోసములేనిదేవృజల్
చులకనచేయఁబందురు వ శ నుంధరకట్నము లేకసాగునే॥

గుణ—అన్నట్లు సంఘసంస్కరణముకొరకు మీతోఁబాటు
వడిన వారెందఱో యున్నారుకదా? వారి తెవ్వరికిని పెండ్లి కావలసిన
పిల్లవాండులేరా? వారివృథు మీతో నేమనుచున్నారు?

నుండ—ఏమనుచున్నారా! గంగలో దిగమనుచున్నారు—
నీవు చెప్పినట్లుగానే వారి దగ్గఱకు వెళ్లి సంఘసురాచారంబీ స్థితిగా

నున్నదని చెప్పినాను. అంతట వారు మీసాలుదువ్వుచు సంఘదురాచారములను దూషించి, మాదగ్గఱనే వయసువచ్చిన పిల్లకాయలు న్నారనిచెప్పి వారించి నన్ను యింటికిఁ బంపించినారు.

గుణ—అట్లయిన వారినో సంబంధము / నిశ్చయించుకొని రాకపోయినారా ?

సుంద—ఏమిలాభము—నోటికి వచ్చినట్లు పేలుటయే కాని, కట్టుదల వచ్చినప్పుడు నున్న. ఇన్నిమాటలు మొన్ననాతోఁ జెప్పిన విషయకర్తవీరయ్యగారు అయిదు వేల అయిదువందలు కట్టుము పుచ్చుకొని వివాహము నిశ్చయించుకున్నారు. అదేమన; ఇంట్లోఆకువారి పోరన్నారు. సరే వానికేమిగాని రెండు మాసములనుంచి బాల్యవివాహము చూపుంపవలయునని పాటుబడుచున్న పాపయ్యగారేమి చేసినారో విన్నావా ? పుణ్యము పాపము నెఱుంగని వాల్లేండ్ల నాగమ్మను, నలుజదియేండ్లు నిండిన వాలుగవపెండ్లి వానికి గట్టిపెట్టినారు. అంతకన్న సిగ్గేమన్నావున్నదీ ! అది యటుండనిమ్ము; కట్టుములుపుచ్చుకోవద్దని గంతులువేసిన కామయ్యగారు ఇండ్లు మాన్యములు అమ్మించి పదివేల రూపాయలు కట్టుచు పుచ్చుకొని తమ్మునికిఁ బెండ్లిచేసినారు. విరంతు వివాహములనుగురించి వేదికలపై నుక్కిరిలిక్కిరయి, ఉపన్యాసము లిచ్చిన చింతకంఠు శీతయ్యగారేమి చేసినారోవిన్నావా ? చెల్లెలికి భర్తచావఁగానే విరంతుకు వివాహముచేయఁ గూడదని, యింట్లో నీళ్ళమనిషిని మాచిపించి నీళ్ళవిడిచి నూటికిఁబోయి నీళ్ళు తెచ్చున్నారు. అంతకన్న ఘోరమాన్నదా ? సంఘసంస్కర్త లీవిధముగా నున్నారు. పేలకనతప్ప కృష్ణానిశేషములు తూస్యము. కట్టుదలనున్న, కోపముకొనెడు, ఆలోచన అసలేలేదు. గాంభీర్యము గంటెడు. ఇవిరక్తు రెండవజేమియు లేదు, కార్యము వచ్చేసరికి క్రియ తూస్యము.

గుణ—అయినను—అందటి సొకసారి యడిగిచూడకఁ జోయి
నారా :

సుంద—మొట్టమొదట నేను చెప్పలేదు? విసనకర్త పీఠయ్య
గారు చేసిన వింతలు. ఎవరితోఁ జింతించినను; సరే చూద్దామనే
వారేకాని సంగతి సరిగా చెప్పేవారు లేరు.

గుణ—అవును. కట్నములు కానుకలు ముట్టజెప్పనిదే యీ
రోజులలో వివాహముఁ జేసికొనే వారెవరు. అడవారిమాటయే ముఖ్య
మయినప్పుడు మగవారుమాత్రం మేమి చేయఁగలరు.

తే. గీ. కట్నములు లేనిపెండ్లి యే శ్రీ వట్నమందు

జరుగఁజో దీక్షముందు వి శ్రీ శాంతిలేమి

గృహములన్నియుఁ గూరారు శ్రీ కుప్పచేత

నిండియున్నను కట్నాల శ్రీ వండుగయ్యె!

తినటకుఁ దిండిలేక పోయినను కట్నములు లాగుదమనియే యిప్పటి
వారి మనోగతములు. ఆహా! దేశమంత దురాచారభూయిష్టమయి
పోయినది.

సుంద—అదిగో నీదే పొరపాటుమాట. ఆడువార్యమాటయే
యీరోజులలో ముఖ్యవసరమయినది. మగవా రేమిచేయఁగలరు.
ఆడుదాసిమాట తెలియ త్రోము నడుగుదాట కూడదని కదా?
ఇప్పుడు దేశాచారము.

తే. గీ. ఆడువారల ముందు ను శ్రీ క్షమగుయైన

వేయకక్కమే మగవారు శ్రీ వేళ్య విటునిఁ

హమ చందాన భార్యగ శ్రీ స్తుతునిలేచి

ప్రీతివాధునిఁ గొట్టంగ. శ్రీ జరుగులెత్త!

లేలంగినంచు లేగివండు భోగిశాస్త్రీగారు మొన్న మనవూరు మామి

దాల మఱిడయ్యగా రింటికివచ్చి మఱిడయ్యగారి కుమారునికి పిల్లనిచ్చు
దమనిదెప్పు కట్టునుడుగలేమని కర్కండిసికొని మఱిడయ్యగారి భార్య
మల్లమ్మభర్త మీదపడవట. చూచినవారందఱు కకకనవ్వినారట.

గుణ—అన్నన్నా—ఎంతవని జేసినది. యీకలి కాలములో
గియ్యాలిగంపలు చాలమంది గలరు. అవును. అవును.

తే. గీ. అకట ! మగవారు వందలై ३ అడువారి
తెదురు జెప్పలేకను తమ ३ మతమునంతః
జంఘకొనుచుండు నింతి ని ३ వంటుచేతః
జక్కి యుండిరి నుగువల ३ కుక్కలైరి.

ఇదంతయు సత్యమేకదా. ఇంక మీరన్నమాటలో దప్పేమున్నది.
దానికేమి గాని దివరకేమి చేసినారు.

నుంద—అందు విషయమును నాకేమియుఁ దోచుటలేదు.
ఊరంతయుఁ గుక్కవలె పరిగి తిరిగి యింటికి వచ్చుచుండగా దారిలో
అదావిడి అంకయ్య యీ పురుషుడ, మామింటి కొకపారి రమ్మని చెప్పి
నాను. అంత అతను సరే యని వెళ్ళివాడు.

గుణ—అదావిడి అంకయ్య యెవరు?

నుంద—ఎవరంటా! అదావిడి అంకయ్యయనియు, కార్యాల
కామయ్యయనియు సీగ్రామములో నిద్దరు బ్రాహ్మణులున్నారు. ఈ
మట్టకట్ల గ్రామాదులలో నే పెండ్లిజరిగినను వీరవలసనే జరుగవలెను.
వీరే సమర్థులు. కార్యమునకు సడిగట్టువా రింకెవ్వరునులేరు.

గుణ—అహ! మంచిపని చేసినారు వారికిఁ బ్రతివిషయము
చెలియును. వారితో నాలోచించి కార్యములు చక్కగా జేయవచ్చు
ను. వారివల్ల మనకుఁ గావలసినంత కనియగును. పెంటనే వివాహము
లగు సాధనము చూడండి. మన పెద్దమ్మాయికిఁ బండ్రిండవయేడు
కూడ వచ్చినది. చిన్నమ్మాయి దానికన్న నొకయేడాది మూర్తిమే

చిన్నది. కట్నములనివ్వలేక నింతవఱకు నాలస్యముచేయవలసివచ్చినది. ఈమాసములో ముడివడని యెడల తప్పక చూనిసంభవించును. ఏదయమునకు తగ్గవని నాసమయమునకుఁ జేయచుండవలయును. నా మాట వినిపించుకొను గదా? అయినను నేనేమి చేయఁగలను. ఈపాటికి నుఖముగా నుండెడివారము.

నుండ—టేసీ! పిచ్చిదానా! పిచ్చిభ్రమకడుచుంటివేమి? ఏమి నుఖము, ఏమిలోకము, అత్తమామగారు సాగఁదీసి సంచలకొలఁది కట్నములు క్రింద లాగుచున్నారు.

గుర్ర—సరే;—ఎంతచేసినను మనము భరింపక తప్పదు. కట్నములకై వెరచిన కార్యములగుట కష్టతరము.

నుండ—సరి, సరి, దీక్షాలోచనముతో దినములు గూడ గడచును. ప్రొద్దుతిరుగుచున్నది. భోజనమునకుఁ బోవుదము రమ్మ.

(అది నిష్క్రమించును)

(నీలాంబు—కనకాంబు ప్రవేశింతురు)

నీలా—జెల్లలా! నాయనగారి మాటలను వినుచుంటివా! ఏమయినను సరియే. నేను కట్నమిచ్చిచేసెడి వరునిచే ప్రస్తావనలను కొనను.

కా॥ తల్లిం దండ్రీనిఁ గష్టపెట్టి మనతాత తల్ నాటికేత్రంబులన్
జెల్లంజేసి వరుండురాడని మదికాత సిగ్గు విసర్జించి శో
భిల్లంగట్నము లియ్యఁబాడియె! మహాత విద్వాంసుఁడు వచ్చినక
జల్లింగవ్వకు కట్నమివ్వఁటనే శీఘ్రంబు బెండ్లాడెదగా.

కనకా—అక్కా! ఏమనిచెప్పవచ్చును. తల్లిదండ్రుల మాటకు వ్యతిరేకించఁగలమా! తండ్రిగా రిష్టప్రకారము మనము జేయవలయును.

నీలా—సహోదరీ! మన బాగుకొఱకు వాయనగాను సూన్యములనమ్మి పెండ్లి సేయుట బాధియూ! కరుణార బీజయై యల్లాడుట తటస్థించును. మన జీవితకాలములో వారు ముప్పియెత్తుకొనుచుండ మనము చూడఁగలమా! కావున నీతిక జెప్పనవసరములేకు. అయినను గొంత జెప్పెదను వినుము.

కనకా—ఏమిది ?

నీలా—ఈ తండ్రికి గట్టు బాధయును కి తల్లికిఁగూడనియోగ బాధయుం గండ్రితనముతో మనలఁ కి గాంచెడి బాధయు మెట్టినింటిలో యొండ్రకులంబునందు జని కి యించి మేలని యెందునింటిలో వాడ్రోకుగట్టు బాధయును కి బాసినుంతురుగాఁ బడుతుంటి !
అదియుంగాక,

ఈ అక్క సమాన్యములే గృహము కి లమ్ముమఁ గట్టుములిచ్చి పెండిలిఁ యిక్కలికాలమందు మొన కి రిండుటజూచి మొలంగుకంటె నల్లికుల బిచ్చమెత్తి మన కి దేశము బాగొనరింపఁ బాడియూ సకలముగా లకొంగుల జ కి సింపగ రాదు ధనాధ్యునింటిలోన్

మనము కొంచెమీ! గొప్పయో! చేరువుకొన్న వారము గదా? అందుచేతనే జ్ఞానవంతులొంద్రము అయితిమి. కాఁబట్టి ప్రపంచపరిస్థితులను బట్టి నడువవలయును.

కనకా—అవును.

నీలా—తల్లిదండ్రులు దైవముతో సమానులుగదా! వారలకు కష్టబాధ ముంచవచ్చువా? పెండ్లి కొకపోయిన కుమారుల రీతిగ సంబంధి వారల నాదరణముచేయ వచ్చును. వారు మన నిమిత్తము బాధపడుచుంటు చూచి సహించఁగలమా ?

కనకా—సహించలేమని కూడా నాకాత్మర్యము.

నీలా—కాబట్టి మనము శుల్కముగోరువానిని బెండ్లి
యాడవద్దు.

కనకా—చాల బాగున్నది. మంచి యోచనఁజెప్పితివి.

నీలా—నాప్రతిజ్ఞవినుము.

తే॥ గీ॥ గుణముగావలె నిన్వ్యాధి కి కోవిడుండు

శుల్కమేమియు నడుగంగ కి నుంతయైనఁ

దలఁప కుండఁ బ్రతిజ్ఞను కి దాల్చువాని.

బెండ్లియాడెద వినుమింక కి జేలసీపు!

నీయనోభావమేమి ?

కనకా—యథార్థముగాఁ జెప్పుచుంటిని వినుము. శుల్కము
గోరువదని బెండ్లియాడి వానికి నీతిలోఁబించి లోకంబున దురాచార
మును ఖండించెదను.

నీలా—సత్యముగ నట్లు సాగించెదవా?

కనకా—అక్కా ! వేట నీవడుగవలయునా? చెప్పినమాట
యెంతయో ! చేసెడికార్యముఁగూడ సంతియే !

(అంకయ్య ప్రవేశించును.)

అంకయ్య—అమ్మాయీ ! నుండఁగివరావుగా రింట్లో
నున్నారా!

నీలా—అయ్యా! లోనభోజనముచేయుచున్నారు. తామింటఁ
గూర్చుండుడు.

అంక—ఇంకా ! భోజనమేనా? నాయమ్మకడుపుకాలా ! ప్రా
చుననఁగా గనపడ్డారు. వంద్రొందుగంటలకు రమ్మనిచెప్పినారు. ఇంకా
భోజనముకాలేదు. నేనప్పుడే బజారునకు వెళ్లి నాను, కూరలుకొని కో
టయ్యకొట్టుకొనివచ్చి పొడుమకొనుకొని స్నానముచేసి, సరయ్య

గారింటికి వెళ్ళిన భావన చెప్పుకొని యింటికి వెళ్లి భోజనము చేసి చక్క వచ్చాటప్పటికి దారిలో పిల్లి యెవరువడగాడిదిగి వెనుకకుఁబోయి కా సేపుసూర్పుని వచ్చినాను— అవు నే అమ్మాయీ ! మీరిద్దఱు నుండ రశివరావుగారి కుమార్తె లేనా యేమిటి ?

నీలా—అవునండీ! నేను పెద్దమ్మాయిని. అది నా చెల్లెలు.

అంక—నీ పేరేమి ?

నీలా—నా పేరు నీలాంబరి. చెమ్మాలైలి పేరు కనకాంబ.

అంక—జమాచక్కగా నున్నాయి పేర్లు. అవుతే ! మీరేమి చే దువుకుంటున్నారు?

నీలా—నేనాంధ్రమునఁ గొంత కరిశ్రమ చేసితిని. అంజ్ఞము ము గొంతవచ్చును.

అంక—మీ చెల్లెలు?

నీలా—సంస్కృతాంధ్రములలో చక్కని వ్రాసేటకలదు.

అంక—అలాగునా! అట్లయిన తెలుఁగులో నొక కద్యమును చె దివింపుము?

కనకా—మా అక్కయ్యకూడా అన్ని భాషలలో వారితోడండ డి. సంస్కృతాంధ్రాంగ్లేయములు చక్కగ వచ్చును. మీదగ్గ అసిగ్గు చేత చెప్పలేదు.

అంక—పరి ! పరి ! యింక నేం. నాకడసిగ్గు యెందుకమ్మా? అవును. కాని నీవొక కద్య భాంధ్రములోఁ జదువుము?

కనకా—మనుచరిత్రములో బద్దెము చెదిరినది.

మ! వనజాక్షి కము వామలూరు తిసయ్యుగా 3 ద్వైపాయనున్ భట్ట బా
ణుని భానున్ భవభూతి భారవిచిత్రం 3 ధున్ బిల్వణం గాళిదా
నుని సూఘుగ శివభద్రమ్ పల్లవకవిం 3 జోహంమురారెండుయూ
రుని సామిల్లినిదండీ బ్రస్తుతులఁజే 3 ర్కొందుగ వచశ్చుద్ధికి.

అంక—అహ! నునచక్కనివద్యం చదివితవచ్చు! నీలాంబరీ! నీవుకూడా! యొక్కపద్యము చదివి శ్రీవనానందముఁజేయుము?

నీలా—నేను భాగవతములోని వద్యముచదివెదను.

మ॥ కలఁడంబోధిఁ గలండుగాలిఁ గలఁడా శ్రీ కాశంబునం గుంభినిం
గలఁడన్నిందిశలంబగల్గ నిశలఁ శ్రీ ఖడ్గోరచంద్రాత్మలం
గలఁడోంకారమునం ద్రిమూర్తులఁ ద్రిలిం శ్రీ గవ్యక్తులందంతటం
గలఁడిశుండుగలండు తిండి! వెదుకం శ్రీ గానేలయాయాయెడన్.

అంక—అహ! ఏమి శ్రావ్యము—బలేకసంఘానున్నది. నీలాంబరీ! తగినవరుసఁ గూర్చెదఁ బెండ్లాడెదవా?

నీలా—విప్ర! శుల్కవిముఖుండగువరునిఁగాని నేనితరునిఁ బెండ్లియాడను.

అంక—అమ్మాయీ! యారోజలలో శుల్కమివ్వకుండ వరుండులభించెడు. అయినను నాశక్తికొలది వ్రయత్నించెదను.

(నుందరశివరావు వ్రవేళించును.)

నుంద—అయ్యో! శాస్త్రిగారూ! మీరు వచ్చి ఎంతసేపయినది?

అంక—నేను వచ్చియున్నదినిముషములగునది. భోజనము చేసితిరా?

నుంద—అమ్మాయీ! అమ్మకంటెట్టుకొనియున్నది. మీరు వెళ్ళి మీయమ్మనెకసారిబంపుడు.

నీలా—కనకాంబ—మందది. (నిష్క్రమింతురు.)

(గుణవతి వ్రవేళించుచున్నది.)

అంక—నుందరశివరావుగారూ! కావలసిన సంబంధముచక్కగనున్నది. మఱొకవిధముగా నాలోచింపవద్దు. కట్నాలుబోయలేక

కడుపులు కాల్చుకుంటాయన్నారు. కాలమంతయుఁ దారుమాటయ్యెను. మాచిన్నతనములో మచ్చుకైనా యీ పాడువేషా లెఱుంగము.

నుండ—వీయసీ ! కాస్త్రీగారికి మనకు చాలాన్నహము కలదు. సాధారణముగ వారెఱుంగనివా రీపురంబునలేరు.

గుణ—అలాగునా ?

అంక—అమ్మా ! నన్ను మీరింకా బాగుగ నెఱుంగరు. కాని వంతులుగారికి నాకుఁ జాలాపరిచయముగలదు. ఈమండలములో నెవరికి సంబంధముల విషయములు యాలోచనములు కావలసివచ్చినప్పుడు నన్నుఁ బిలిచి తద్విషయము యోచింతురు. చ్చట్టినప్పటినుంచియు నే నీపురంబులోనే గాపురంబు.

నుండ—అయ్యా ! కాస్త్రీగారూ : అనుకూలమగున సౌభాధములు చెప్పుడు. నానెంక తెఱుంగుదురా ! యిప్పటి కిటువదియేడ్లఁబట్టి అనుకూలమయిన యుద్యోగమునకు పాస్తాదకములిచ్చి సంఘదురాచారమును తగవుటకై ప్రయత్నించుచున్నాను. అందులో నేను సుల్కము కూస్యముచేయనెంచి యయ్యదిదూష్యమనే పట్టుదలవాదములలోఁ జేరినవాడను.

అంక—అయ్యా ! అగండి. నేనొకమనవిచేస్తాను. ఇన్నాశ్శనుంచి యిప్పటివరకు పాటుకుడుతున్నారకదా! యెవరయిన నీసంఘదురాచారవిషయమును మానుటకు ప్రయత్నించినారా? మీరుమాన్వింపఁగలిగినారా! సర్వమబద్ధము—పట్టిపట్టుదల లేని వరకుల్కముమానేవా రొక్కరుఁడనినా లేరు. ఈరోజులలో కట్టుములు మానేవారెవరండి ! అందుకుదగినట్లుగా—

తే॥ గీ॥ ఆడువారలఁ గన్నెందు కైతె విధాత

తగినశిక్షనుజేయగా కదలచినట్లు

కానఁ బడుచున్నదివృద్ధి శి కారణము

లేకయున్నను కష్టమే శి రాకయుండు.

మంద—కాశ్రీగారూ!

ఉ॥ వీనునిచెప్పవాడనిక శి నెద్దియుపాయముబోచకుండెనా

నామము వ్యర్థమాయె బడి శి మందిగృహంబులశేగినాడ నా

శేమతిబోయె, శుల్కమున శి శేఖరుడంచు వదించినాడు యిం

శేమియొనర్తుభూసురను శి ధీమణి దుష్టవిధాత వ్రాతకుఁ.

అంక—అక్కడకయింది—మీరుకూడా కాలుగలిన పిల్లలా
గున దిగినారూ? శి నేచెప్పలేదటండీ, పెద్దపెద్దలే పేచీలకు సిద్ధపడుతూ
యూన్నారు. పెండ్లికొడుకుల విషయ మంతయూ వర్తకవ్యాపారముగా
మారినది. పంతులుగారూ! మాటనఁగానే సరికాదు. సంబంధ
ములలో చాలారకములుగలవు. అందువిషయమయి మీరు బాగుగనా
లోచించవలయును. నేను జేప్పేమాటలు సరిగావిన్నఁడు. మీకు చదు
వు, సాంఘికదాయము కావలయునా? సంపత్తు, చక్కదనము కా
వలయునా?

గుణ—నాకు సంపత్తు, చక్కదనము కావలయును.

మంద—నాకుఁ జదువు, సాంఘికదాయము కావలయును.

అంక—అబ్బో! నన్నుచంపినారే! యీనాలుగుయున్న వా
నిని నేనుకాదు. నన్నుఁబుట్టించిన యాత్మరునికిఁగూడ తీసికొనివచ్చుట
తగముగాదు. ఎందుచేతనంటారా! వారములుచేసికొని యుండేవానికి
కాని చదువురాదు. స పత్తుయున్నవానికి చక్కదనమేకాని చదువురా
దు. ఈనాలుగుయుండడము బహుకష్టతరము.

గుణ—నాకు ముఖ్యముగా చక్కదనము, సంపత్తుగావలయు
నండి.

అంకి — అటులయి శే! లోభికొయ్యలింగయ్యగారి కొడుకున్నాడు. సాలునకు నాలుగు వేలరూపాయలు మాన్యాలమీద వచ్చును. రెండు వేలరూపాయలు యింటియద్దెలమీదవచ్చును.

గుణ — చక్కదనమో?

అంకి — చక్కదనములో చాలినవాడు మనయూరిలో లేడు.

గుణ — అటులయి శే యీసంబంధము చూడండి.

సుంద — మరియొకటి సెలవీయిండు.

అంకి — చదువు సాంప్రదాయము కావలెనంటే కాకరపత్రికా మయ్యగారి కుమారుడు డింట, ఘోబగుంటవారింటిలో వారాలుచేసికొంటూ చదువుకుంటూ యున్నాడు. సాలుకు మూడువందలదాయము వీ. యే చదువుతాయన్నాడు. సాంప్రదాయము చక్కనిది.

గుణ — అక్కా! ఇదిపద్దండి. మొదటిసంబంధమే కుదర్పండి.

సుందర — దాని యిష్టప్రకారం చేయించండి.

అంకి — కట్నములో కాస్తవట్టుగలదు వాండ్రీకు.

సుందర — ఎంత?

అంకి — అయిదు వేలు రూపాయలు అడవిమను లాంఛనములు.

సుందర — ఈసంబంధము యోచింపుడు.

గుణ — నాయభీష్టముకూడ నంతియే.

సుందర — శాస్త్రిగారూ! మీరు కనుగొనియిదిస్థిరపరుచుడు. మీమీలు ముఱచిపోను. నామీదను దయవూల్రీ ముంచండి.

అంకి — ఆహా! ఎంతపూట సెలవిచ్చితిరి. వరాయలమూ ఏమిటి. కావలసిన నాణిలో కాస్తయుపకారము చేయలేనూ యేమిటి? ఇంతకు వారియభిప్రాయమును కనుగొనిన తరువాతకదా?

సుందర—ఏలాగునైన! స్థిరపడుచుకొనండి. మాయముచక్కగా బస చేయవలయును.

అంక—తొందరపడిన కార్యముగనా? అయ్యో! వాకు సెలవొసంగుడు. మీకు రేపీసంగతంతయు చెప్తాను. కట్నములో కాస్త యిట యినా అటయినా చూస్తాను.

సుందర—దయముంచుడు. మీమాటలెదురాదము. త్వరగా దయచేయుడు.

అంక—చిత్తము నేనుబోయెదను.

(అందరు విష్కరింపఁబడును.)

ఇది ప్రథమాంకము.

ద్వి తీ యాం క ము

1వ రంగము:—లోభిణియ్య లింగయ్యగారి గృహము

లింగ—(ఁగి వేళించి)

మ॥ ధనమేప్రాణము. ద్రవ్యమే సఖము, సౌందర్యంబుగేహంబులున్
ధనమే, సద్గతి ద్రవ్యమే యశము విద్యా మాన్యములే జేహమున్
ధనమే, దానిలచుట్టమున్ గురువుయో! దారామహీపుత్రులున్
ధనమున్ లేని మనుష్యజన్మము వృథా! ధాతృతలంబాదునన్.

అహ! ఇట్టిధనము మాన్యము మట్టిపాలుజేయుచుండిరికదా?
ధనము సమస్త మూలకారణము ధనమవశ్యకమయినది. ధనము లేనిజే
తనువు చిల్లిగవ్వకుచెల్లదు. ధనమే దాంతుత్యవిశేషముగూర్చును.
ధనమువల్లనే ధరాతలంబు కాలుచున్నది. ధనమువల్లనే మహాపుణ్య
స్థలంబులు మంజులత వహించుచున్నవి ధనమున్నచోటకుఁ బెక్కుమం
ది విచ్చేయుదురు. ధనవంతులకడకు సర్వబంధుజనము సమకూడును.
స్నేహితులు చీమలవలె చేరుకొందురు. ధనములేనివానికి తలనైఁ
జావరుకదా! ఎట్టిమహత్ముడైనను ధరాతలంబున ద్రవ్యముకొరకే
తన తనువును భారవోయును.

తే॥ గీ॥ ధనముకై విభాత నృజించె ॥ దారనుతుల
ధనముకై గృహంబులఁగూర్చె ॥ ధాత్రీయందు
ధనమె ముఖ్యసాధనమని ॥ దైవమిప్పుడు
తలఁచుచున్నాఁడు నూయభూ ॥ తలఁచునందు.

కానిడబ్బును కారణములేనిదే సోనీయకూడదు.

గీ॥ వడ్డివడ్డీల కుంబెను ॥ నుడుసతము
సాధరాజుంబులందు వా ॥ సుబుజేయు
మించిచారలనింట గో ॥ హించుచుండ
నిట్టిద్రవ్యంబు మాన్యులు ॥ దట్టనేల.

ప్రతివిషయముకంటె ధనమందెక్కువ కాగ్నితవహించవలయును
స్వోతవ్యవహారములలో బహు కాగ్రహణతతో బనిచేయవలయును.
ప్రాణయినను సోనీయవచ్చుచుగాని కుసుసమాత్రిము సోనీయకూ
డదు. వాటమెఱిగివడ్డికియ్యవలయును. ధనమెప్రధానభూతముగా ప్రజ
లు చూడవలయునుగాని లేనియెడల దారిద్ర్యజీవత తలఁపఁదనాసము
గానుండును. వెట్టిమనుష్యులు వేయివిధంబులుగా ద్రవ్యము వ్యయము
చేయుచున్నారు.

గీ॥ ఆలయంబులు కూకంబు ॥ లండలములు
గట్టమని జెప్పుదురు కలి ॥ కాలమందు
సత్రీములు యజ్ఞములునేను ॥ సల్పునెడల
ద్రవ్యము నశింపజే చెడు ॥ దారులందు.

ఇటువంటి భాగ్యంబును యోగ్యతలేక ॥ బాడుచేయుచున్నాఁడువా?

కా॥ మధున్ మాన్యములన్ గృహంబులను యో మ్మంజూదిపుణ్యంబుకై
గుఱున్ గోపురమాలే ఫలంబులనినె ॥ గుంటాసి కట్టించఁగా

నుల్లంబందున నెంచుచుండిరిపుడున్ శ యర్వీజహల్ వీరుళో
బిల్లంజేయునులే క్కర చక్రములోన్ శ బిండాకుహర్ లేరుగా.

పిసినికొట్టు ముండాకొడుకు న పిండాకువైనను మాని ధనమును దాచ
వలయునుగాని వ్యయముఁ జేయుట వల్ల పడదన చాటించవలయును.
లేకుండ ద్రవ్యమును బాపించేయుట కాక నన్ను గూడా బాపించేయు
నగు.

గీ॥ కుక్కనైనను గుమ్మంబు శ నెక్కకుండ
ముప్పిముండికు బియ్యంబు శ మూలుచున్న
వేయకుండ మార్గంబులు శ వృద్ధిలోన
సృష్టితేయక నున్నాడు శ సృష్టికర్త.

ఈరెండుబాధలు తప్పిన ద్రవ్యము నవశ్యముగా దాచవచ్చు. లోభికి
యున్న బోటులికియే యని వండితులు వలుకుచున్నారు. బాగు
బాగు భాగ్యములేసిది బ్రహ్మ అయినను పనికిరాదు. సుసారముసా
గరముకింద కిసంబడుచున్నది. సాముండలాగున చక్కనగులుచే
యించుమని భార్య బాధపెట్టుచున్నదిగదా! యాయాభరణము
లేల బ్రహ్మసృష్టి చెనో! బ్రహ్మకాదు. సాముండలాగొకరియ బలకు
లుచేరి గళరకములై. నగ న వేసివది వచ్చి కొంచున పట్టి పోగలు
పుచున్నారు. లేనియెకల నగల బాధలుతప్పనిగదా? వలకలగాజలట
యిటికలగాజలట, బోలకులట, పోలకులట, వాచీకొలుసులట, పక
టేనుటి వందలున్నా ము చేయించలేక చిస్తున్నాను. కోకలు గీకలుకొన
లేనుగదా! మాటలాడమ లేనుండిపడతుంది (వకిలంబ) ఏమాధ్యసి?

(వంటబ్రాహ్మణుడు రామయ్య వ్ర వేశము)

రామ—పంతులుగారూ! వంటసామగ్రి యిప్పించరా?

లింగ—నీక నేక కార్యాయములు చిలుకకుఁ జెప్పినట్లు చెప్పినాను.

ఇది కార్తీకమాసమని తెలుసువా? వసంతర్పణలో జనములకు వందలు కొలది కేక వేస్తారు. రవంత సేపూరకుండినిట్లు రాజేస్తే నయమని నానా విధముల చెప్పినాను.

రామ—వందలొందు గంటలు కావచ్చినవి. ఇంకాయెవరు వస్తారండి. కడుపులో కాలుచున్నదని అబ్బాయిగాని అడవిడిగా తిరుగుచున్నారు.

లింగ—నీ మొగములాగేయున్నది. కుర్రముండాకొడుకు మాటలకు లెళ్ళిచేయవద్దని అనేక వర్ణాయములు చెప్పినాను.

రామ—నాకేయండి! ఇంకా నాలుగుగంటలదాకా కూర్చోమంటే కూర్చుంటాను. కాఫీహోటలులో గడుపుచుంటామెక్కినాను.

లింగ—అవాసనమార్చిం అబ్బాయికి చూచకునుమీ! పాద వగలడు.

రామ—సరే! నేను ఆలాగున వెళ్ళి మళ్ళీ వస్తాను.

లింగ—నిన్నటి వంటనక్క జమాఖర్చు చెప్పేవు కావు.

రామ—ఆలాగయితే వినండి చెపుతాను. వంటపుల్లలు నాల్గింటికి పుల్లన్నరవున్నది. మిరియాలయ్య కంపుకివదియున్నవి. చింత కందు ఈపూటకి పరిపాతుంది. బియ్యము శేరుకి గుప్పెడున్నవి. నేయి రెండుగరిటలున్నది.

లింగ—అంత నెయ్యి ఏమి చేశావురా!

రామ—వంతులుగానూ! మీరుమాటి మాటికి వారేయంటే పూరుకొనే వాడెనుకాను. మీగొప్పమీది. నాగొప్పనాది. ఇల్లగయితే ననీయింటిలో నుండేదిలేదు.

లింగ—ఏమిరా! యింతకొవమువస్తే యేలాగురా? ఇంట్లోవున్నాక మాటలుతప్పవుకదా. అన్నెల్లు అమ్మగారిని వంటవిషయములు అడిగినావా?

రామ—అమ్మగారు. బంగళాదుంకూర, వత్స, దోసకాయ
వచ్చడి, పులుసువండుమన్నారు.

లింగ—ఈలాగయితే కాపురం గంగలో గలవలసిందే.
అంబను నిన్ను నాయాజ్ఞలేదే అమ్మగారితో మాటలాడవద్దని యెన్ని
వర్యాలుములు చెప్పారు.

రామ—కలకరిస్తేనే పాడవుతారా యేమిటండి. మీయింట్లో
నున్న వ్వుకు మీవారితో మాటలాడ వలయునుకదా?

లింగ—ఇదిగో! నామాట కభ్యంతరము వల్కువద్దు. నా
యాజ్ఞ ప్రకారం మనలు చేసే నాయంట నుండుము. లేదా లేవగొ
ట్టెదను.

రామ—నాకు మీతోటి అనవసరమయిన తగాయిదాట
వద్దు. పొమ్మనకుండానే పోతారు. రామాగ్రావుగారింట నంటనుదిషితే
దని తహతహలాడుచున్నారు. నన్ను రెహ్మానియారితో కేక్కిందమీదబడి
బ్రీతిమాలచున్నారు. ఇరువయిరూపాయలు జీతం యిస్తారంట. కావ
లసిన సదుపాయములు సాగుతాయా?

లింగ—వూరికీ వెలుగుకొనక వద్దుప్రకారం సామగ్రి పుచ్చు
కొని వంటచేయుము. ఏదో యాదాలోవంగా అన్నమాటలు. ఇంత
మాత్రమునకే కోరిగించవలెనా?

రామ—బాబుగారూ! అమ్మగారి దగ్గరకు వెళ్ళి వద్దుప్రకారం
సామానుపుచ్చుకుంటాను. తాళమునేతులు వుంటారా?

(అని వెళ్ళిపోవును.)

లింగ—రామయ్యా! యిలాకామూరి రమ్మ. అమ్మగారిని అన
వసరముగా నడగఁజోకు. ఆమెకుఁ గోపము వస్తుంది వద్దుప్రకారం
నేనేసామానులిస్తాను. బియ్య మెన్ని కావలయును, చెప్పము ?

రామ—పాతకదు క్రికారం మానెడు.

లింగ—మిరపకాయలెన్ని?

రామ—మిరపకాయలు మూడు.

లింగ—పెసరకన్న?

రామ—గిద్దెడు.

లింగ—వంకాయలెన్ని కావలయును?

రామ—వంకాయలు వద్దట. బంగాళాదుంపలివ్వండి.

లింగ—బంగాళాదుంపలు బహులో లేవని చెప్పుచున్నారు.

కాబట్టి వంకాయలు కాలేని వచ్చడిచేయి.

రామ—సరే.

లింగ—చింతపండ్లెంత?

రామ—చీటిక్రికారం చిన్నయెత్తు.

లింగ—నయ్యి, నూనె, నాల్గుతులూలు విస్తట బాదం చెట్టు
అకులు కుట్టివేయి,

రామ—వంట చెటుకు వద్దండి?

లింగ—దొడ్డిలోనున్న వెదురుకర్రిలు మంటెట్టు. సరే నిపు
త్వరగా వెళ్లి వంటచేయుము. స్నానంచేసి చక్కవస్తాను.

రామ—త్వరితంగారండి (అని నిష్క్రమించును.)

లింగ—ఇప్పటికి యీశనివదలినది. ఈముండాకొడుకుతో

వేగలేకుండా యున్నాను. ఆలేమావిగున్నతో సన్నముగా మాటాడు
తాడు. వద్దని మొత్తుకున్నా వినయి. ఇంతకు మీని నవవలసిన పనిలే
దులే? ఇంతకు నాకర్మమిట్లుండిగా యెక్కని అనవలసిన పనిలేదు.
రాత్రింజనపు చమటకాకే టట్లుగా గిట్టకండి కాని సంపాదించే సర్కి-
ఖర్చుకాని నిలవలేదు కదా?

(అంకయ్యగారు కృపేము)

అంక — (తనలో) ఏదో! బొల్లికల్లిమాటలు మాటలాడి అటు పిమ్మట అసలు సంగతిలో దంపు సేకాసి మాటాడను. (కృకాళముగా) లింగయ్యగారూ! ఏమి చేయించున్నారు.

లింగ — అయ్యా! ఇంట్లో యాదుతూర్చున్నాను. “సంసారం సాగరం” అనివూరితే అన్నారాబాబూ! సంసారంతో సాగ లేక నేకదా సాలు కారువేలరూపాయిలు వచ్చుచున్నను సంవత్సరంచివరకు సంచి రూపాయిలప్పుకదా! శాస్త్రుగారూ! మీరు వచ్చిన పనియేమిటి?

అంక — మీ ఆసామీకి తనఖా కద్దుమీద కది హేనువేలరూపాయిలు కావలసి వచ్చినవి.

లింగ — అంకయ్యా! ఈరోజులలో వ్యవసాయములు చూస్తూ యున్నావా? అందరు అప్పుకోసం బయలుదేరుతూ వున్నారు. వడ్డీలు వాటంగొలది పుచ్చుకుంటూన్నావి. అందులో నీరోజులలోనూమూలు లెక్కనుకిదా! రూపాయి బొమ్మది అలాలు చొ॥ ఇదుకడితే తీసి కొనిరా? లేకపోతే శీఘ్రంగా లేవచ్చును. ఏదెట్లయినను వడ్డీనికరంగా దీసికోబడును.

అంక — దానికేమిగాని తనఖాలన్న తనఖాగాదు. తాతలనాటి ఒకటోరకిం అయిన చెజకుతోటలు పంపులు, కది హేనుయకరములు భూమి. అప్పుతర్చేట్లుకైన బడదు. యిదిరం రెండువేల రూపాయిలు చేస్తుంది. వడ్డీ ఒకరూపాయి వేయి వండి, నామాట విన్నారానాకలో కంలోకి తీసికొని వెడతాను. నావ్యమైనవద్దు. నావల్లమీకు వచ్చి వదికాని లేకపోతే యింకొకటి నోచునన వద్దు.

లింగ — వరే! రిగార్డు తెప్పించండి. చూచి నీ గది తా సావ కాళంగా జెప్తాను.

అంక — అట్లయితే తెలపు తీసికొంటాను (అంక తేనబాటు) యాయేను అబ్బాయికి వివాహము జేస్తారా?

లింగ — అనుకూలమయిన అర్థవారు వస్తే కాని చేయను.

అంక — అనుకూలమయిన సంబంధము, కుర్రవాడు, కోటాన కోట్లుబోసిన దొంగడు. మెట్టుకాసుస్తాను అయినాడట. నాలుకు అరు వేల రూపాయలు వస్తాయి. అత్తగారింట వ్యర్థముబాదవచ్చును. అన్ని విధాల హాయిగా నుంటూదని మీఅబ్బాయిని గుఱించిస్తే మీ సాంప్రదాయము గుఱించిస్తే గుడివరలో మెకలిలో జెప్పినాను. అసం బంధము మీఅబ్బాయికి చేస్తే బాగుంటుంది. వేల రూపాలు వారిలో జెప్పేసరికి యవరమితానందము బాధిరారు.

లింగ — సా బంధ మెక్కడిది ?

అంక — ఎఱుగరా ! శోకాచూదక శివరావుగారు. ఆయన పెద్దకుమార్తెకు బడకొండు వల్లరమును గాటివని. చక్కనిచుక్క. నుళిలవతి. అన్ని విధాల అబ్బాయికి అనుకూలించును.

లింగ — అంకయ్యగారూ ! చక్కదనం కొరుక్కుంటామా యేమిటండి ! కాని సుందర శివరావుగారికి యేపాటి వసతి ?

అంక — సాగుకు రెండుకోల రూపాయలు వచ్చును. మాతా మహుడు కదిహేనువందల రూపాయలవచ్చు నాస్థావ్రాసి గుచ్చి నాడు.

లింగ — దీనికేమిగాని కట్టు మేపాటి?

అంక — కది హేనువందల రూపాయలుకు లోటులేదు.

లింగ — (పెదవిచప్పరించి) ఈరాస్త జేరమునకు నీకు కమీషనుకావాలంటావు. తీసికొని వచ్చేవి చిల్లర జేరములు.

అంక — ఎంత కట్టుమిప్పించవలయును?

లింగ — అనుగువేల యాపాయి లాభగుమాట. దీనికి వత్సద
లయితే తరువాని సంగతి చెపుతాను.

అంక — నూటికి పదియాపాయలు చోళ్ళన కమీషనుపద్దు
దాలి. దానివయిన వారీప్తం మీయిప్తం.

లింగ — (చూచిస్తూ) కట్నం సంగతిది కదా ! తరువాత సంగ
తులివి. వెండెంబులు కంచం వీతాంబరములు పింగాణి సామాను
వాచీగొలుసు చేతిగొలుసు విడువచీ అల్ప పాన్పువయిన ఆరువందలు
వియ్యపురాలికి వేయియాపాయలు లాంఛనములు. అవి వివరంగా
జెప్పనక్కర లేదు. అన్నిరకాలు సామానులు విధాయకంగా వియ్యపు
రాలికి ముట్ట జెప్పవలయును.

అంక — ఏమయ్యా ! ఎంత వింతగా జెప్పితివయ్యా ! కాని
కట్నముకోసము కాళ్ళుబాధపడ్దు. అయిదువేలు కాదు. పదివేలిప్పిస్తా
ను. కాని కమీషను మితివపడ్దు.

లింగ — అంకియ్యవంతులూ! అదిగో ఇదిగో యని కాలయా
వనచేయక ఏదోమాట పట్టే వాడెనిగో బడి వేయవలయును. కమీష
నులో గక్కుర్తి పడను. కావలసినంత యిప్పిస్తాను. వ్యాపారం
మార్చి చక్కగా జూడవలయును. స్వంతవ్యాపారం క్రింద
జక్కు పెట్టవలయును.

అంక — ఇందుగో నావడిగో సంతాపపడదు. తినేదంతా మీరు
మీ అక్కయ్యగారున్నా.

లింగ — ఏమి ముందువెళ్ళి వారిపక్కడకు దీసికొనిరావలయును.

అంక — పాయంత్రోవకు. ఇక్కావస్తాను.

(అని నిష్క్రమించును.)

2 వ రంగము.

(లింగయ్య-ప్రవేశము-శృహము)

లింగ—(తనలో) ముసలివాని! కడుచుభార్య పొగపంకట
మన్నారు. ఎ-తక్షణమువచ్చినా ముడుసలి! వివాహము మాత్రంవద్దు.
నాలేమావిగున్న లేనిపోయిన మాటలు పెట్టికయ్యమునకు గాలుదువ్వు
తుంది. దీనితోఁ బోరువడలేకుండా యున్నాను.

ఉ! ముద్దుగ మాటలాడినను ! మూతి బిగించు గరంబుతోడన
స్రగ్ధను దూరమైనెలుచు ! గొంతుక నెత్తిన దిట్టుచుండు నే
వద్దవిచెప్పు కార్యములు ! వ్యర్థముగా నొనరించుచుండు నా
హద్దుఁబొలింతలే దెటుల ! హ ! విధినైనక నేమి నేయుదుక.
అదిగో నాభార్య ప్రవేశించుచున్నది.

[ప్రవేశము భద్రావతి]

భద్రా—(తనలో) ఆహ! యాకాలములో నుద్వాహములు
బహుచిత్రముగా నున్నవి.

తే. గీ. కండ్లుసగమూడె నేటిది ! యేండ్లునిండె
దలసరసె కండ్లుచక్కార ! తత్వమయ్యె
నమమువంగ కరీరంబు ! చూడఁబెనుట
వాసనలే వానినిఁజెండి ! వాంఛగలను.

ఇదంతయు నాభర్తకు జెందియున్నది. వీనితోమాటాడుటయే
నాకసహ్యము. అయిననుతప్పదుకదా! (ప్రకాశముగా) ఇంకా మీర
నులీలాగేయుంటారు కాబోలు. తిండితిప్పలు లేవుకద.

లింగ—(తనలో) అహ! నాభార్య నాకలోకములోనైనా లేదు; ఏమాసోయగము;

తే. గీ. కొమ్మగాదిది బంగారు క బొమ్మగాని
కన్నగాదిది లేమావి క గున్నగాని
కల్కిగాదిది చిలుకల క కొల్కిగాని
పార్థమయ్యెను నాభార్య క వళముచేత.

భద్రా—నామాటంటే పెడచెవిని బెడతారు కదా? వగలు నాజెములు చేయించుకదా? నామాటకు సమ-ధానము జెప్పరే.

లింగ—అకలి అంతగాలేదు, అందుచేత పాలస్యంచేళాను.

భద్రా—దానికేమిగాని పాచీలు మాటేమిచెప్పేరు?

లింగ—(చిలువవ్వులు వప్పుచు) ఇదిగో, నామాటవిను. అయి దురకములు చీరలు అరసిమిషములో వస్తాయి.

భద్రా—నా ముగం లాగేమున్నది. సంవత్సరంమట్టి పోరు తూయున్నా కాని ఒకచీరతీసికొనినా లేక బోతిరికదా?

లింగ—ఇదిగో నామాటవినుము. నేను కొంటానని నీజన్మలో ననుకో వద్దు;

భద్రా—మీరు కొనకఁజాలే అట్టేవుంటుందా యేమిటి.

లింగ—అట్టేవుండక నియబ్బయెవడయినా తీసికొనివచ్చి నీకి స్త్రాయన్నాదా యేమిటి.

భద్రా—మీరు పూరకే అబ్బగిబ్బాయంటే మారగం వడే దిలేదు; అవును. కాని అయిదు చీరలు అన్నారేమిటి?

లింగ—రేపు అబ్బాయి వివాహ కాలమందు అయిదు చీరలు అయిదురోజులు పెట్టగే!

భద్రా—(మూతివిరచి) చాలు, చాలు, సంతకాలు. సంవత్స

రంతుంచి నల్పుచున్న కాని సంతోషమునకైనా ఒకచీరకొనలేదు; ఇంకామీరబ్బాయికి పెండ్లి చేయడము వాకావెధవలు పెట్టడమునా ! అ! బాగానేయుంటుంది; అట్టి మీయింట బాగానే సుఖములుతుంది; దిక్కులేని వారెవరో మీకివ్వాలిగాని దిక్కులేవారు మాత్రం మన అబ్బాయికి పిల్లను మాత్రం యివ్వరు; నేను శుభశ్రమైన కోరికగట్టుకొని యెటుగనుకదా ? ధనమున్నందుకు, దనువు పొఖ్యమిందవలయును; తగలపెట్టిన తరువాత డబ్బు పెంటరారు కదా?

చ॥ బ్రతికిన నాల్గునాళ్లు సుఖ శ్రవణమునందు చరించి బిడ్డలకై
అతివినయముగా బెనిది శ్రీ అందఱియందు దయాంతరంగుడై
సరిసి సుఖంబులందు సర శ్రీ సంబుగజాచి మెలగుఁగాన్యుడే
క్షీణిని మహామహు డనుచు శ్రీ జెప్పెద రివ్వకు ప్రియనాయకా!

లింగ—బాగానేయన్నది; అభంశుభంలేకుండా వాగుతావు కదా ? శుభనూచకాలు మాటలాడుతుంటే కోరికలపైబుతవుకదా?

భద్రా—మీరిల్లామాటాడితే నేనీ బాధ వడలేను; నాపుట్టింటికి నేను పోతాను;

లింగ—వెట్టి మొగమా! యీ మాత్రమునకే యంతవంతపడాలంటే, నానాటవినుము. వాణ్యమైనచీరలుకొంటున్నాను. పెండ్లివారీ సాయంత్రం చక్క వస్తారంటే, సంబంధము సీరపడుస్తారు. నీకు కావలసినలాంఛనములు బాగిత్రీగా ఫయిసలుచేస్తాను. నూటికిబదిరూపాయలు తక్కువ కానీయను; ఇందులో నాకీయనక్కరలేదు. నీయిష్టానుసారము చేసికొనవచ్చును.

భద్రా—అ! మాటమాలిం అతిసులభంగా వస్తుంది. ధనము మాలిం దమ్మడివ్వరుకదా?

లింగ—ఓసీ! పిచ్చివానా! వోలుకుండలాగున వాగకనామాట రవంత వినుము,

తే॥ గీ॥ ధనము ముఖ్యంబు గారవ ३ దాచుకంట
 ధనమే పుణ్యంబు దేవుండు ३ అనవరతము
 ధనములేనివాని బ్రతుకు ३ ధాత్రీయందు
 చులకనాగాదె వరులకుఁ ॥ దలఁచిచూడ.

భద్రా—అ! మీదగ్గతి ధనముండు పెంతోయిగారవముగా
 గవతడుచున్నది మీవద్దధనము నపుంసకుని రంభయు నెకటి. దాన
 ధర్మములు లేకఁబోయినా కాధనము తగులబెట్టినా? సరి, సరి,
 సాయంత్ర మగుచున్నది. నేనులోనకుఁ బోయి వనిచేసికోవలయును.
 మాటలతోఁ గాలక్షేపముఁ జేయుటమంచివనికాదు.

(అని నిష్క్రమించును.)

లింగ—అసీ! దీనిరెల్లముండా మొయ్యి! ఎంత బెడసరికొట్టుగా
 మాట్లాడినదీ! ముసలి మొగుడంటె యాకాలములో మొత్తబుద్ధి!
 కాని ముసలివానికి వడుచుపెండ్లాము జన్మజన్మలకు వద్దు, ఈపెండ్లి
 నేనెందుకు జేసికొంటినా! యనిశంకించుచుంటిని.

తే॥ గీ॥ గాలినొక మూటలోఁబెట్టి ३ గట్టవచ్చు
 అగ్ని నతిచేతిలోఁబెట్టి ३ యాడవచ్చు
 గాని వడుచుపెండ్లాము ని ३ క్కాలమందు
 లొంగఁదీయఁగా లేదు యా ३ లోభియెపుడు.

(తెరవ్రాబును)

తృతీయాంకము.

మొదటిరంగము—రాజనీధి.

పృథ్వీ—కామయ్య, అంకయ్య.

అంక—నీమరా! కామయ్య! కార్యాలవిషమము కాస్తయినఁ దలవవుగదా? ఈమాఖంలో ముహూర్తములు దాటాయంటే చొప్పు గడ్డి తినవలసినదే. వచ్చేది మూఢంగదా?

కామ—కాశ్రీ! కాళ్ళు చిల్లులువడేలాగున తిరిగిచాను. క బుర్లువంపడమేకాని, కానిడబ్బయిచ్చేవాడులేడు.

అంక—ఓరిగంటివారింటిలో జరిగిన వివాహమునకునీవుంటివా? అడబ్బు యెవ్వరిదగ్గఱవున్నది?

కామ—అదే! నీవద్దనున్న పాకుబుద్ధి, డబ్బోడబ్బో యని యేడుస్తావు. కాని చెమటూడ్చి సంపాదించుకొనున్న చూటలేదు.

అంక—సరి, సరి, చల్లగా సంగతిచెప్పేసరికి దెబ్బలాటకు సిద్ధము. అన్నట్లు చెప్పటమొనరిసి. శోకాల నుందరళివరావుగారి పెద్దమ్మాయిని లోభికొయ్య లింగయ్యగారి అల్పాయి కిచ్చుటకు తాం

బూలము లీరోదన పుష్పకుంటాగట. అందులో వ్యవహార మంతా మనచే నడవవలయును. సుందరశివరావుగారి వత్సం నేను. లింగయ్యగారి వత్సంనీ,

కామ — అగోడ వేమిటో కాస్త చెవివేద్దు?

అంక — నీవు ఇంకొక సంబంధము తీసికొని వచ్చినట్లుగా వారందరనుభవము మాట్లాడివలయును. నేనిలోత్రుగా పియవనుటోపీలోకి ఉన్నాను. వ్యాపారియైనావత్తు లాలోచనగా నడవవలయును. మననాటాలు తరువారి సర్దుకొనవచ్చును.

కామ — అవును - యాసంగతి నిన్ననాయంతినము లింగయ్యగారింటికి నేను వెళ్ళినప్పుడు యాదాలోనగా చెప్పినారు.

అంక — సరే! నేను ముందుగానింటికి పోయిపోజనము చేసి వారింటికి వస్తాను. నీవుకూడా త్వరగా లింగయ్యగారింటికి దయచేయి. ఇదిగో నీకో నీమాట రహస్యంగా లింగయ్యగారు చెప్పమన్నాడు.

కామ — ఓరీ! ఈనాటిను నీ జంకుతాననుకొంటివా యేమిటి! అరిగిమిమలో అంతారైతుచేస్తాను, సరే! “అలస్యం అమృతం విషం” అన్నాడు. త్వరగాపోయి తలలుమానుద్దామువర.

(అరిగిమిమించును)

{ తె లేచును—దృశ్యము - లింగయ్యగారి
 గృహము—దృశ్యము - లింగయ్య - అంక
 య్య - కామయ్య - సుందరశివరావు }

2 వ గంకము

కామ — అయ్యో! లింగయ్యగారూ! నానునవి కాస్తచిత్తగించవలయును కల్లుగో బియ్యమిదే లాభంలేదు. పిల్లచాలా యందమయినది.

లింగ—చాల్లెవయ్యా! కుటుంబ సభివల్లు సల్పుతున్నావు. చక్కదనం మాకెందుకయ్యా! కొరుక్కొని తింటామా యేమిటి? ఇష్టమయినట్లయితే వాసలహాప్రకారము చేయండి. ఆరువేలరూపాయల దొక లెక్కయి? పెంతుపాటి పాశయ్యకాస్తులుగారు పదివేలరూపాయలిస్తాన్నారు అందుకేకా యింటిదాని కనుమ నంగానున్నది.

అంక—(నుండశివరావుతో) మనకు దరిద్రకొట్టమిండాకొడుకు దానించివారా. ఏలివాటికని మనక్కడకు వదలన్నట్లు వీడు పదిలేటట్లు కనబడుటలేదు వీడేమియో సంబంధము తీసికొని వచ్చినట్లున్నాడు.

నుండ—నేను నితో నింతకు ముందే గట్టిగాఁ జెప్పినాను. కాలమతిక్రిమిండుతే కార్యం లేదనికూడ చెప్పినా విన్నావు కాదు కదా ?

అంక—ఇప్పుడుమూల మేమి ములిగిపోయినది. నేను నిన్న సాయంత్రమే లింగయ్యగారితోఁ గట్టిగా మాట్లాడి వచ్చినాను. అయితే బజానామూలం యివ్వలేదు (లింగయ్యతో) బాబూ! లింగయ్యగారూ! నిన్నమాకు ము టిచ్చితిరిగిదా ! యీవేళ యీబు యిబేరము లేమిటి?

లింగ—అవును! నేనుజెప్పినమాట వాస్తవమే సంబంధములతోటి సాగలేకుండాయున్నాను. వీరు రెండుకూసముల క్రిందటనే చెప్పినారు. కాని కాలగోషం బట్టింది నిన్నటిప్రకారం ఫయిసలు చేయించినారా యేమిటి?

కాను—అయ్యా! నిన్నువిడచిపెట్టి ఇంకొక సోదవలో దిగుట భావ్యము కాదు. ఎసిమిది వేల రూపాయలకు స్థిరకరచండి.

లింగ—లాంఛనమునా?

కామ—అన్నియు సంగతులవే!

అంక—(నుందరశివరావుగారిలో) చూచితిరా ఏని ముండితనము. కాని వీని పని వట్టెదను. సౌబంధము మూర్తియు పోసియు గూడిదు. (లింగయ్యతో) కాబూ! వయిన చూవయిదువందలు.

కామ—ఆ అయిదువందలు మేమేకట్టుకొంటాము.

నుంద—(అంకయ్యతో) పెండ్లికుమారుని ఒకసారి సావితిలోనికి తీసికొని రమ్మనండి.

అంక—లింగయ్యగారూ! ఆ బాబాయి యేమి చేస్తాయన్నాడు. ఒకతూరి పిలిపించండి.

లింగ—అలాకు ముఖముచేర్చి) ఆ బాబాయి! బసవయ్య కాస్త్రీ! నానిడిలోనికొక నారిండ్లు (అనిపిలుచును,
(బసవయ్య కాస్త్రీ వచ్చివేళించును.)

బస—నాన్నగారూ! చెన్నైందుకుబిలుస్తా.

లింగ—నిన్ను మీలాగారుగారు చూచుటకు విలిపించినారు. యీలాకూర్చుందుము.

బస—(కూర్చుందును)

కామ—లింగయ్యగారూ! ఏదో! ఒకమాటమీద తేరం ఫయిసలుచేయించండి?

లింగ—నామాట ఏంటారా కాబూ!

అంక—ఆలాగున అనకండి, ఇొమ్మిది వేలయాపాయిలు మా నుందర శివరావుగారు కట్టుకుంటారు. అటుపిమ్మట మీయిష్టము.

కామ—లింగయ్యగారూ! ఆయాపాయిలు మా ఆసామియే యిస్తాడు లెండి. మాకు దీరముచేయించండి.

అంక—కామయ్యా! నీవీలాగున కా ర్యానకుఅడ్డము తగలకము శ్రేయము కాదు

కామ—నాకిష్టమే ! కాని మాయజమాని పుత్రుడు బ్రాహ్మణము నడుస్తాను.

అంక—సరే ! నీముండితనమేమిటో చూస్తాను. రా యెంత వరకు రాగలవో ? మాతరపు పాట తొమ్మిదివేల అయిదు వందల రూపాయలు.

లింగ—సరే ! బాగానేయున్నది. కామయ్యా ! నీకింద స్థిర పటచునున్నాను.

కామ—అలాగున చెప్పకండి. మాయజమాని అర్థరు అంత వరకే. తరువాత కనుక్కొని వచ్చేదాకా అగండి.

అంక—ఇంక మేముండము, యాలాగునయితే మాయజమాని కిష్టమేలేదు.

కామ—ఏమయితే అయింది. నేనే ఆసొమ్ము యిచ్చెదను. తరువాత వారితో మాట్లాడుతాను.

అంక—(నుందర శివరావుగారితో) అయ్యా ! మనవిచేస్తాను. యాలా గొక సారి రండి (అని లేచి) ఈముండాకొడుకు వదిలేట్లు లేదు. సంబంధము చక్కనిది. తరుణం డాటితే సందర్భముకాదు, నామాటవిని వదిలేల రూపాయలుకు ఖాయపరుస్తాను.

నుంద—సరే కానియ్యండి (ఇరువురు కూర్చుందురు)

లింగ—నీమాటేమిటో ఖరాగా చెప్పు. చీకటి వడవచ్చినది. నేనుండేదిలేదు. దూడ మడుకు గావలసినంత వ్యవహారము.

బసవ—(తనలో ముందుకువచ్చి) అహ ! ఏమిటివంత ! నేనెన్నడు విని యెఱుంగ. కనియెఱుంగ,

తే. గీ. నడిబజారులో బట్టలం బాడుకరణ

సంతలో బతువుల నమ్ము బే చందమునను

వేలమును వేయచున్నారు ? పెండ్లికొడుకు

నిప్పు దక్కట నేనేమి ? చెప్పుగలను.

(కు)కాశముగా) నాన్నగారూ ! నాకు బడివేళ తిక్కిమించుచున్నది. నేల చోవలయును.

అంక—అబ్బాయీ! రాత్రిపూట బడి యేమిటి?

అసల—పరీక్షలు దగ్గరగా చున్నవని, పాఠములు కాక నైటు స్కూలు పెట్టినారు.

అంక—ఒక్క క్షణము కూర్చుని తరువాతి బెల్లవచ్చును.

లింగ—అవునురా! ఈగొడవ ఫయిసలు కానిమ్మని. తరువాతి బోదుగాని.

అంక—బాబూ ! యింక అనవసరమయిన గొడవలెండుకు, నామాట వినండి. చదివేలు రూపాయలు కట్టుము మానుందర శివ రావుగా రిచ్చెదరు. స్థిరపఱచండి.

కామ—ఇంక మాకిష్టములేదు. మీయిష్టానుసారముగాఁ జేసికొనుడు

అంక—నుందర శివరావుగారూ ! కొంతసామ్మ అడ్వాన్సుగా నిచ్చి కాస్త రశీదుముక్క పుచ్చుకొండి. ఆలస్యం అనవసరముగాఁ జేయకండి.

నుంద—ఇదిగో మీరు రూపాయల నోటు.

అంక—బాబూ లింగయ్యగారూ! సామ్మపుచ్చుకొని కాస్త రశీదుముక్క మావారి కిప్పించండి.

లింగ—(నోటుపుచ్చుకొని) అంకయ్యా ! నీవు వ్రాసియున్న నేను వ్రాసిన చేసి యిస్తాను. త్వరగా కానిమ్మని.

అంక—(కాగితం కలంపుచ్చుకొని వ్రాయుచుండును)

లింగ—బావగారూ! లాంఛనములలో లావాదీపీలు లేకుండా సరిపెట్టాలి. రినాజ వ్రాసిన కారం అన్నియు జరుగవలయును. మళ్ళీ మళ్ళీ, మనలో మనకు పేచీలు కలిగిరావు. సామ్యుతా వివాహమునకు ముందుగాఁ బదిరోజులలోఁ బంపించవలయును.

సుంద—మీయిష్టానుసారముగా సాగిస్తాము. బంధుత్వములో తేడా లేదుకుంటాయండి !

అంక—లింగయ్యగారూ : వ్రాసితిని సంతకంచేయండి (అని కాగితమిచ్చును. లింగయ్య వ్రాలుచేసి తిరిగి కాగితము యాదర శివ రావుగారికి యిచ్చును) బాబూ! సుందర శివరావుగారూ ! వయికోక సారి చదివి వినిపించండి.

సుందర—(కాగితము విప్పి) “మహారాజ శ్రీ శోకాల సుందర శివరావు బావగారికి వియ్యంతుడు లోభికోయ్య లింగయ్యవ్రాసి యిచ్చిన పుత్తరము. ఈరోజున మా అబ్బాయికి మీ పెద్దమ్మాయి సీలాంబరినిచ్చి పెండ్లిచేసికొనుటకు నిశ్చయించుకొని తాంబూలములు పుచ్చుకొన్నాము. సదరు పెండ్లికుమారునకుఁ బదిరోజుల గూర్వములు కట్టుమిచ్చుటకున్నా, వియ్యపురాలి లాంఛనములు యావత్తు రినాజ వ్రాసిన కారం యిచ్చుటకూ నిర్ణయించుకొని అందుకుగాను మీవద్ద నూరురూపాయలు బజానాగా పొక్కింపుచుకోవడమయినది. సామ్యు నావరంగా నిచ్చినారు, గమక ముట్టినది. ఇది నా సమ్మతిని వ్రాసి యిచ్చిన బజానా పుత్తరం.

లోభికోయ్య లింగయ్య.

(అని చదువును)

అంక—అయ్యో ! సుందర శివరావుగారూ ! ఆరశీకుముక్క తేలులోనుంచండి. మచ్చుకోసంగడా యని వ్రాయించినాను.

సుందర—బావగారూ ! ఇక నాకు శలవు.

అంక—సరే! మీరుదయచేయండి. నేను తరువాత వస్తాను.

సుందర—శాస్త్రిగారూ ! అమ్మాయికి వస్తువులు మాట
మీటిచిపోయినారు.

అంక—అయ్యో ! వారి పిల్లయిన తరువాత నగలు పెట్టడం
మానుకొరూ ! భారమంతయు నాయనదే ! మీరు ముందుగా వెళ్ళి
పోమ్మ సర్దుపాటు చేయించండి. ఆవిషయమయి నేనుమాటాడుతాను.

లింగ—బావగారూ !

డి. కంపుడు పెంటనే ధనము & బంధువులందఱు సంతసించురా
సాంపును పెంపును & గనుచు & చుట్టటికంటె ధన్యమయ్యెవా
కింపు జనించుచుండె భువి & నిక విధాత యొసంగుమీకు మే
ల్పొకద లెవ్వడుక జనుడు & సర్వము చక్కగఁజేయుడిత్త రిగ .

సుందర—మంచిది. నాకు శలవు (అని నిష్క్రమించును)

అంక—లింగయ్యగారూ! మానూలేమిటో చెప్పివంటించండి.

లింగ—కట్నము యావత్తు వనూలుకాగానె వాటాలక్కింద

వంచుకుందాము.

కామ—కట్నము వచ్చిందాకా మే మొగ్గలమా? మాజీవ
నోపాయము దీనివలననేకదా! మీకంటే సాగుతుంది. మాపొట్ట గను
చుట కష్టముకదా! ఏదో దయచేయించండి పోతాము.

లింగ—అంకయ్యో ! కామయ్యను చూచావా ! కట్నాకు
ముందు కాలు దువ్వుతాడు.

కామ—ధనము సంగతి తలచితే మీకు తగవులాటగా
నుంటుంది.

అంక—కామయ్యా ! లింగయ్యగారి యంత మహానుభావుడు లేడు. దమ్మిడి కూడ చాటనివ్వరు. పువ్వులతో, బెట్టి ముట్టచెవులతో ఈపాటికి పోదామురా. (లింగయ్యగారితో) అయ్యా ! మాకు శిలపు. (అని అందరు లేచును. తెఱవాలును)

3-వ రంగము.

[ప్రవేశము భద్రావతి వడకగది]

(ప్రవేశము భద్రావతి.)

భద్రా—అహ ! తల్లిదండ్రులారా ! ఎంతటి మహాఘోరకృత్యము గావించితిరయ్యా ! యీముసలిముందాకొడుకుతో నేబాధ వడలేకున్నాను. ధనమే పావనంబుగా నెంచి దంతములూడిన తాతకు గట్టిపెట్టితిరిగదా ! అయ్యా ! చిక్కుచూలిన డబ్బు నన్నెంతవని చేయుచున్నది. అహ ! యీముసలి వక్కాణముతో గాపురము సేయుట కంటే కాటికావలా యుండుటమే.

సీ. తలను దువ్విన లేచి తహతహ బాదుచు

పువ్వులంబెట్టిన త పొడుచుచుండు

చీరంగట్టినవచ్చి త చీవాట్లు బెట్టును

సబ్బుతో దోమిన త సణగుకొనును

పాటబాడిన బట్ట త వటవట కొలుకును

వండుకొన్నను చూచి త బాదుచుండు

పొరిగింటఁ జూచిన త పోకిరీవని డట్టు

దొడ్డిలోనికి తోవఁ త దొంగిజూచు

గీ. వనులు జేసిన నీవని త పాడుగాను

వంటఁ జేసిన నీవంట త వల్లకాడు

అనుచు సత్యంబు డిట్టుచు త నదుముచుండు

అరయకాపురంబును జేయ త దరిమెనాకు.

మఱియు,

చ. పుడకలు బొగ్గులుంబిడక క బుట్టలు నెంచి యొసంగునాకునే
నడిపిడిట్టుచుండు తన క యంతటతాను యొసంగు బియ్యముగ
గడుగును విక్రియించు నుడ క కంటును యజ్ఞును తిండితిన్నచో
గొడుగును పట్టు నేప్పుడన క కుంగల ద్రవ్యము ఖర్చుపెట్టగా.
ఛీ ! వీని బ్రతుకుఁగాల.

ఉ. దగ్గఱఁ జేరఁబోయినను క దంతములూడినబొప్పి నోటితో
బుగ్గలు నెట్టుచుండు ఎల క పుంగలవాని విధానజాచుతా
సిగ్గునెక్కిత లేక నను క జేరును వాకిట నెందఱుండినక
దగ్గను మేను శయ్యును క దార్చగఁ పట్టును గొట్టుచుండునో.

ఇట్టివాని స్వహామన సంసారముచేయుట బహుకష్టతరము చాపూర్వ
నుకృతి ఫలమింతి నే కాఁబోయి. భగవంతు నుద్దేశించి ఓయీ !
భగవానుడా! ప్రపంచక స్పృహగల్గి ఎటు విబిడ్డలు పడ్డవాల్లు గనుచు
ఎయారసములేక తలచు నాచుకొనెడివా ! వదునాతేండ్ల బాలను
ప్రాయముడిగించి గొట్టి పట్టిపెట్టివా ! అంగుచేత నదియొక కష్టము
ననుభవించుచున్నదో నీకుఁ దెలియువా? ఆహా ! నన్ను ననవలసిన బని
లేదు. ఈనరకముగో బడదొసిన నా తలిదండ్రుల ననవలయును.
కానిమ్ము. కష్టమనుభవించక తక్కువా? తల్లిదండ్రులారా! దయచును
నీ బిడ్డ లేదుకదా? ధనమా మిమ్ములగక్షించుఁది. అనిశము మీగు
చేసిన ఘోరకృత్యములే గుఱుచుంటిని. సర్వముఖముల ననుభ
వించవలసిన చావను న ద్రవ్యసంబడి కొట్టుకొనుచుంటిని కదా?
క్షేమములేని నాజీవము నాకిల. అవును. గోకోక్తిగోటుగలుగునా!
“పుణ్యముకొలది పురుషుడు దానముకొలది బిడ్డల”ని ధార్మిజులు
నుడువుచుండురు. నేనొక మొత్తుకొన్న ననుమంతయు లాభములేదు.
కనుక నేనిక్కడ చాపుమును ఖండించనేల? కాని యంతముఫలి
వాఁడయినను గాపుము చేయవచ్చును కాని పెనులోభితో గాపు

రము చేయుటకష్టము, విధాత యేకదార్థము పెట్టిలోల్పిని నృత్యించె నోకదా? లోకులు కాకులు వంటివారు. కాస్తలోటయి గంపంఠ చేయుదురు. (వరికించి) ఏమాన్వవి-ఆ-అదిగో దరిద్ర) కొట్టు వాన రమపునున్నాడు. కాని కానియు. (అని వరుండును.)

లింగయ్య—(వ్ర)వేళించి) నాలేమావిగున్న లేచినదికాగోలు. దీపాలుపెట్టకుండగ నే పాడుమీద వవలిస్తుంది. పొద్దున తొమ్మిదిగంటలయినను వక్కవయినచి లేవదుకదా! దీనితో బడేపాట్లుదేవునికి దెలియాలి. దీనితో జెప్పకుండా యీసంబంధము కుడిప్పించుకు జెప్పదెబ్బలు తగలవుకదా! (దగ్గరకుబోయి చేయివట్టుచు) ఏమీ యింకాలేచేవుకాదు! యితరబద్ధకంయిల్లాలుకు బనికీవచ్చునా! లే—లే మంచిమాటచెపుతాను. నీకు కావలసిన చీరలు రవికలు నగలు సర్వం సమకూడే సమయం సంభవించినది. లెమ్ము నామాటమీద గురి యుంచవే!

భద్రా—(మూల్గుచు) నియ్యివల్ల కాదుకాదు! నూర్యోదయం కాంచే నూగులు పుచ్చుకొని లే లే యని పొడుస్తారేమిటి. రాత్రి రోజులు మిక్కిలయేటట్లు చాకిరి చేసిచేసి వాడుకొనేటప్పటికి మండ్రొంటుగంటలయినదికదా! కాసేపు కాళ్ళబాపుకొని వసుకుండా మంటే దుణం లేదుకదా! కాకున్నది లగాయితు లేచేవరకు వళ్ళువట వట కొలుకుతుంటానుకదా! నాకే విధాత మఖం లేదుకదా? నారాయణ, నారాయణ నాబ్రమకుగాలిపోను. నగలా. నాడెములా పాల్గు రోజులు భోజనము మానితే పాటకముక కామీకు. (అని కళ్ళు నలుపు కొనుచు లేచును.)

లింగ—అమ్మా! అమ్మా! యెంతలేసి మాటలంటున్నావే. దగ్గరకుజరితే దవడమీద లెంపకాయలుగదా! దూరానకుఁజాలే ధూముధాంటు. కనబడకపోతే కర్రతీస్తావుకదా! నాకర్మముకాలిపోను.

నాల్గుపెండ్లిండ్లు చేసికోజుట్ట నాకీ తిప్పలువృత్తిల్లాయి. డెబ్బయివత్సరముల దాదాపువ్యయము నాల్గోవివాహమేమిటి? బ్రతికిన నాల్గువోజులు మర్యాదనుంచే—ఏశుభవార్త వలుకుదామన్నా బోట్లాటసిద్ధము. తలచిన కార్యము కాక తగవులాటయినది.

భద్రా—మీరు చెప్పే శుభవార్తలు చూడలేక చూడుతున్నాను, ధనమో! ధనమో! యని తనువుతగలపెట్టుతారు కదా? దమ్మిడికోపం దవడలకాదుకుంటారు.

లింగ—ఆసాయంత్రము వీతోఁ జెప్పిన పెండ్లి వారు నిన్నను వచ్చారు. అబ్బాయిని చూచారు. సాంబంధము నిశ్చయించుకున్నారు. వదిలేలురూపాదులు కట్టుము.—

భద్రా—(మాటనడ్డమువచ్చి) మీరు కట్టుం కట్టుం అనిగోలయేకాని ఆడవడుచులాంఛనములు వియ్యపురాలు లాంఛనములు తలపెట్టరుగదా?

లింగ—నీకడుపు బంగారముకానూ! ఆమాటయే చెప్పుతూ యుంటే మాటకడ్డతగిలినావు. అందుచేత చెవ్వులకు ఏలుయిచ్చినది కాదు. శ్రద్ధగా నాలకింపుము. ముందు నేనడిగిన సంగతులివి. వియ్యపురాలు లాంఛనములు రినాజు వ్రాసారము ముట్టచెప్పనలయునని ఖరాఖండనతోఁ జెప్పినాను.

భద్రా—రినాజువ్రాసారము! అంటే వారిప్రవ్రాసారము యిచ్చి యివే రినాజు అంటారు.

లింగ—అంత తెలివితక్కువవాడనా! తరువాతవియ్యపురాలు లాంఛనములు వివరంగా కాగితముమీద వ్రాయించినాను. వినము. అయిదువోజులు అయిదు పెద్దచీరలు, అయిదు ముహూర్తాలు, అయిదు పెద్దకానులు, అయిదు కుర్చీలు, అయిదుబొట్టుపెట్టెలు, అయిదు పెండి కులుదోముపుల్లలు, అయిదు కాటుక కానులు, అయిదు పెండి కుంకమ

భరితెలు, అయిదు తెంటుబుడ్లులు, అయిదు వన్నీరుబుడ్లులు, అయిదురక
ముల ఆద్వములు, తరువార వియ్యపురాలికి కావలసినంతకంటాముంపు
చేయించవలెనని స్పష్టముగాఁజెప్పినాను.

భద్రా—ముహూర్తము నిశ్చయించినారాయేమిటి?

లింగ—ఆ ! నిశ్చయించినాము. ఇరువయి రోజులున్నది,

భద్రా—కోడలకు నగ లేమి పెడతానన్నారు ?

లింగ—కోరిననగలు పెడతానన్నాను.

భద్రా—ఆ. మీగుపెట్టినట్టే, ఆపిల్ల సుఖపడినట్టే, చాలుచాలు.
నేను మిమ్ములను పెండ్లియాడి యింతలనుభవిస్తున్నాను. మీఅబ్బా
యిని పెండ్లియాడి ఆపిల్లయింక అనుభవిస్తుంది!

లింగ—నీకెందుకే మాగొడవ.

భద్రా—తల్లిదండ్రులకు దెలియక మీఅబ్బాయికి గట్టి పెట్టా
రుకాని తెలిసినవాళ్ళు మీఅబ్బాయికివ్వరు. సరే; దానికేమిగానినాకుఁ
బెండ్లికి చీరలు కొనయా? నగలుచేయించయా? నలుగురులోనికి వెళ్ళి
నవ్వడైనా నగలివ్వరామేమిటి?

లింగ—వియ్యాలవారు విరివిగా మట్టచెప్పుతానన్నారు. అం
దులో నాకేమియు నక్కఱలేదు. అంతా నీవే అనుభవించు. తిరిగి
యివ్వదు మళ్లీ పెబ్బుతిర్చు పెట్టుటెందుకు?

భద్రా—సరే! మీయిష్టమువచ్చినట్లుచేయండి. కొనుటకిష్ట
ములేనవ్వదు గొంతుకకోసికొన్నాకొనరు?

లింగ—అబ్బా ! అస్తమానం నన్ను బాధ పెట్టకే.
పెండ్లింకాయరువదిరోజులున్నదికదా? యీలోపుగా చేయించలేనా

యేమిటి. నాకుఁ జాలాపనియున్నది. వ్యవహారములు త్వరితముగా ముగించవలయును. నీవు పెద్దది కనులన్నియు జక్కఁజేయుము. కావలసిన సామగ్రియంతయు సిద్ధము చేయుము. నేను బహుశకు వెళ్ళి సామానంత చాకలివానిచేతఁ బంపిస్తాను. జాగ్రత్త చేసి ఫర్దుపాటుగా వాడుము. నేను పోయెదను (అనిఁ జెప్పిండును.)

భవా—అబ్బ!—యిప్పటికి యీ పోరు వదలినది.

చా. వనమున గాపురంబు నుఖి శి వర్షమునో నొనరింపవచ్చునా
వనధినిఁ గుంగవచ్చు. గుల శి వర్షతముల మకరంబు దాటవ
చ్చును విషమున భరింపఁగల శి చోరులఁ బట్టవచ్చుగాని ధా
త్రిని పెనుబొధితఁగలసి శి రేబవలకు జూయంక సాధ్యమే!
సృష్టికర్తలో భి నవిధముగా నే కచార్థముఁ బెట్టి న్నజి దెనోకదా?

(తెరవొలును.)

నాల్గవరంగము.

నగదేశము—సుందరశివరావుగారి గృహము.

నగవేశము—సుందరశివరావు—గుణవతి.

సుంద—తరుణ! అది బిడ్డలంగన్న వారి జీవనము కృతరము నుదా!

చా. ముద్దుగ బిడ్డలంగనివ శి ముద్దుగఁ బెంపగ నెక్కడింత, నే
విద్దెలునేర్పఁ జింత, కృతి శి వీసలి మంగు వసుంధ సూర్యగా
దద్దయుఁ జింత, వారలకు శి దారధవాసులఁ గూర్చఁజింత, వా
కెద్దియుఁ దోచకుండ పూద శి యేశ్వరి నేనిక నేను సేయుచున్.

గుణ—నాధా! మీరు వెళ్ళినవని యేమియునది?

సుంద—నేను వెళ్ళినవనియంతయు జాగుగానే నెఱవేరినది,
సావమా అంకయ్య శాస్త్రి గారుండఁబట్టి క్రితివిషయముంగొనసాగినది.

సంబంధము స్థిరపడినది. నదివేలరూపాయిలు కట్టుం వియ్యపురాలు
లాంఛనము రివాజప్రకారంజరుపవలయును. కట్టుం పెండ్లికియరువదిగో
జాలు ముందగా బంపించెమని చెప్పినారు, ఇప్పుడునదివేలరూపాయ
లునాకెక్కడ సంభవించును సంబంధము కుదిరినదాకా యొకగోల,
కుదిరినతరువాత యొకగోల. కట్టుమునుంపనిదే కార్యసన్నాహములు
చేయరట. రొక్కంనావద్ద ప్రస్తుతంలేను.

గుణ—లింగయ్యగారా? కుమారుడేనా?

సుందర—అవును. ఇదివఱకునుంచి చెప్పే గొడవంకా యేమిటి?

గుణ—సంబంధము చక్కగానేకుదిరినది.

సుందర—నదివేలరూపాయిలు వదలుచున్నవి.

గుణ—అబ్బా! కట్టుము చాలవఱకు పెట్టాను!

సుందర—పెట్టబట్టే కుదిరినది! వియ్యపురాలుకు వయివ్యాపా
రినకు మొత్తం వండ్రొందువేలరూపాయిలు కావలయును లేనిదే
కార్యము నడవదు.

గుణ—కానినీ కుభారిము కూడా అంగయ్యకాస్త్రిగారి
మీదే మోపండి

సుంద—ఎన్నివిధమునా నమకూడినను కార్యముసానుకూలప
డుట చాలకష్టము. చూచితివా! కట్టుమేనుండుకుండిన కార్యముచేయ
నని నాకు లింగయ్యగారు చెప్పినారు

గుణ—అలభ్యమేల? త్వరగాభోజనముచేసి అంగయ్యగార్ని
తీసికొని సొమ్ముకుదారిచూడండి.

సుంద—నరే! అలాగునే చేసెదను.

అంగయ్య—(ప్రవేశించును) సుందాశివరావుగారూ! సొమ్ము
కంటించుటకు వాయిదాసమీపించినది. భద్రముచేసినారా?

సుందర—దానిమీదయే తలపెట్టుచుంటిమి.

గుణ—దైవములాగున మీమీకు సహాయముచేయుచున్నా

రండి.

సుందరి—శాస్త్రిగారూ ! యీవిషయమయి లింగయ్యగారి మధ్యన యేమయినా పోస్తావించినారా ?

అంక—ఈను వచ్చినప్పుడే లింగయ్యగారువర్తమానం వంపించినారు. లేకపట్టుట నీయకతప్పదు. గరానామనుష్యులతో బం.

సుందరి—అవును. వంకకతప్పదు.

గుణ— శాస్త్రిగారూ ! మాఅమ్మాయికి కష్టముగానున్నదండి కట్టుమిచ్చుట

అంక.—పసిపిల్ల. ఆమెకేది తెలియునులెండి. ఇద్దరకూ వివాహముచేస్తే చిలకాగారింకలాగున పడియుంటారు. పిల్ల లాలోచన మనము వినడమూ ఆహారం చేయడం బాగుండదు. అన్నియమీకే తెలియును.

సుందరి—అయ్యో ! అంకయ్యగారూ ! ఆలస్యమతో బనిలేదు. అప్పునకు దారిమీరే చూపించవలయును. అంతామీ జేభారము

అంక—ఈరోజులలో అప్పుపట్టుట మహాకష్టంగావున్నదిండి. వడ్డీలుమహావాటంగానున్నాయి. నూటికి రూపాయితోమ్మిదణాలు పుచ్చుకుంటున్నారు. కోమటి కోటయ్యలనువర్తకులుగలదు. అతనితో మాటాడి యావత్తుసంగతి మీకుచెప్పుతాను. మీరుకూడాభోజనము చేసి మాయింటికిరండి. (అంకయ్య నిష్క్రమించును.)

సుందరి—అమ్మాయి ! సిలాంబరీ ! యింతొకసారిరమ్మ.

(సిలాంబరీ వ్రేవేళించును.)

సిలాం.—తండీ ! యేమియాజ్ఞ?

సుందరి—పంజాధము నచ్చినదా ?

సిలాం.—నాయనా! నామనవియాలకింపుడు,

సుందరి—ఏమిటమ్మా ఏకోరిక?

సిలాం.—తండీ! సంఘదురాచారములు నాకముచేయుటకు

తేరి కంకణముగట్టితివిగాదా! అట్టిసివున్నేను కట్టుమిచ్చుటపాడియా?

సుందర—ఏయెడకాగొనుగు కట్టవలెను.

గుణ—వెట్టిదానా! లోకజ్ఞానకూన్యపు, సీకేమియు తెలియదు.

కాబట్టి యిట్లువలుకుచున్నావు.

సీలా—అమ్మా! నేను త్రికరణశుద్ధిగఁ జెప్పుచుంటిని—కట్టు మిచ్చినవరుని నేఁజెండియాడను. త్రికరణశుద్ధిగఁ జెప్పితిని.

సుందర—అమ్మాయీ! నీవుచాలాచిన్నదానవు. నీకు కట్టు కూడదు. కాలమునుబట్టినదువలయును.

సీలా—అంతే! ఉన్న మడికూన్యమాలనమ్మి పెండ్లిచేసి పిమ్మట నేమిగావించెదవు? తినుటకులిండి యుండవలయునా? నేను మిమ్ములను దయతోఁ జూచుచుంటినే! ఇట్లునర్పుటపాడియా?

గుణ—అమ్మాయీ! ఇంత పెరివట్టుకూడదు. కొంచెము మామూట పాటిచేయుము.

సీలా—అమ్మా! నాయభీష్టము వ్యతిరేకి: వలెనగు.

(అని నిష్క్రమించును.)

(తెరవాల్లును.)

చతుర్థాంకము.

మొదటిరంగము.

(చిరదేశము నుండరశివరావుగారి గృహము.)

శివరాంబ—(చేతితో ఛాయాపటమును చుకొని ప్రవేశించును.)
మా అక్కయ్యకు లభించిన వరుడు మిక్కిలి చక్కనివాడు. నీనిని
అసాధారణముగా సాధారణమానుడి నీక్షించియుండుటయేకాని మరి
శీలించి యెన్నడు జూచియుండలేదు. ఈపటమునూ జూచినకొలది
నామనస్సు మేరలేని యానందమందుచున్నది. కాబట్టి నేముందుజూచి
పిమ్మట సహోదరికీ జూపించెద (అని పటమును జూచుచు) అహా!
వీనియందచందంబులేమనీ వర్ణించెద.

శి. కిన్నులు పద్మపత్రముల కింటెవిళాలములయ్యెఁ జంద్రునిన్
వన్నెను మించెయోమా, ఇది కి వందల నిచ్చిన సాటివాని నిం
తెన్నఁడు గాంచలేము, తను కి వెంతయు నారసి చూడఁగాను య
త్యున్నతమయ్యె, మోక్షుగఁడు కి యొప్పుగనుండవరుడు ధాత్రివై.
అక్కా, ఒకతూరి యిటురమ్మునీకుమిక్కిలి చక్కనివింత జూపించెద.
నిలాంబరి—(త్వరతోఁజూచేసింది) ఇల్లీ! అవంతయేమే!

కన—(పటముచూపించి) ఈ ద్విరమయనది తరువుగొందితివా?
 నీలా—దీనిలో నేమిచిత్రిమున్నదో నీవెవ్వడు గోరంతదానికి
 గొందంత చేసెదవు.

కనకాం—అక్కా! కన్నులకు గట్టినట్టు స్పష్టముగా ఛాయా
 పటములో బాలుడుగనపించుచుండ యేమిద్విరమనియిడుగుమంటివేమే!

నీలాం—ఏమో! నాకు చెలియను. దీని నెన్నడు నేజూడ
 లేదు. నాకంతయు నడవిగా యున్నది.

కనకాం—ఏమిచిత్రినూ! జావగారి చిత్రిము.

నీలాం—ఏ జావగారు!

కనకాం—ఇంకా! ఏ జావగారు అమగుమంటివా? రాన్న
 గారు నానాకష్టముల జెంది కనివేలయాపాయలకు వేలముగోరి గొన్న
 జావ! ఇప్పుడు జాగాచూడుము.

గీ. గీ. చూపులకు మందగుండు నీ క చూపురీర

కాని వేలఃబులో గొన్న క కాతుడయ్యె

కిట్లు మునకు దగ్గవరుండు క కాదు అక్క!

ఇట్టి వానిని నీకేల క గట్టివెట్టె.

నీలాం—ఇదియో! ఇంకచూడ సక్కువలేదు చూచి సందుకు
 గూడ నుంకింబుచెల్లించవలయునేమో?

కనకాం—అలాగు ననుచుంటివేమే అక్కా! కాళ్ళుగిడిరిగి
 కష్టపడి నాన్నగారు నీకు సంబంధముచూచి వరుస ఛాయాపటము
 తీసికొని వచ్చినందు కయినను చూడవే. కన్నుచెల్లించియైన జూడ
 దగిన పటమే, ఎందుచేత నంటివా?

కే. గీ. ఇల్లుమాన్యంబులన్ని గ్ర) క హించినట్టి

వరుడూ యీతండు లభియించె క భాగ్యవశము

చేత, ముందుగాఁ బటము జాతీ చివనశించు!

ఒకమంతయు నేత్రముల తీ బర్వమాను.

నీలాం—చెల్లీ! నన్ను వేళాకోళముఁ జేయుచుంటివా?

కనకాం—అక్కా! వేళాకోళమేమి యున్నదీ! భారతదేశమునందెట్టి యభాగ్యులు బయలుదేరినందుకు నేనీమాటలు బల్కితిని. కాని నిన్ను దెప్పటగాదు మరి! అయినను అక్కసెల్లెండువేళాకోళములు చేసికొందురా?

నీలాం—ఆతలంపుయే వాతలంపుకూక. అందువలన నే నీ వటముఁజూచుటకు భయపడుచుంటిని. అహ! పరశుల్కములవల్ల కాలమేరీతి గొడ్డటిబోయినదో తిలకించితివా?

ఉ. భారతదేశమా వినుల తీ భావకక్తి నశించెఁ గట్టుముల్
గోరెడిమాన్యులుగ బెరిగెఁ గోవిదుఁడొక్కఁడు లేడుపెండ్లి వ్యా
పారము భంగిగాను నడు తీ వంకఁ దలంచిన వారెకాని యీ
తీరున నుండఁగూడదః తీ జేలికగా వచియింపలేదుగా.

నీ. మానాభిమానముల తీ మంటలో గలిపె గ

ట్నాలగోరెడు దుష్టతీ మనుజుఁడొక్కఁడు

నమయింబులేకను తీ సాధించి లాంఛన

ములు కోరు ధాత్రిలో తీ మూర్ఖునికఁడు

పిల్లసిచ్చి వాని తీ ముల్లునమ్మించి న

ర్వంబు వారించు యీ తీ భాగ్యదొకఁడు

నీతిజాతులులేక తీ నీవె దేవుడవని

ద్రవ్యంబులాగఁగా తీ దలంచు మొకఁడు

గి. వండువుల క్రింద మరికొంత తీ బాడుశేయు

మాటిమాటికి సాధించి తీ మరియొకింత

కూడ బెట్టును చివరకు 1 గోతులోన

డింపు కన్యదారిను నేడు 1 దేశమందు.

కాబట్టి వరులను కట్టుము లొసంగి పెండ్లియాడకూడదనికలికాలకా
పురములీతి బాధలచే తెలియుచున్నది. అందువలన కట్టుములకాంతుని
యవ్వలఁ బెట్టుము. అందచందములతోఁ బనిలేదు. ఈమధ్యనాయన
గారు పడుబాధలు నీవెఱుంగవా?

కనకాం—అ! ఎఱుంగలేదు! అప్పుడు నెఱుంగుదును.

నీలాం—ఎఱిగియుండియేనా! ఇటులాడుచుంటివి

కనకాం—నీముక్కలు నాకుఁ బాలకోచసీయిముగా నున్నవి.

నీలాం—అవును కాని—అకటము నీకెక్కడ లభియించినది?

కనకాం—పెండ్లికుమారుని తండ్రి శుభలేఖలలో వేయిచ
మని వంపించినారట;

నీలాం—అబ్బా! ఎంతమాటాడితివే! చిల్లిగవ్వకు చిక్కులు
పెట్టపెండ్లికుమారుని తండ్రి కావించువా?

కనకాం—పెండ్లి తొందటగాఁ జేయవలెనని యుద్దేశముతో
ఛాయాకటము వంపించి శుభలేఖలనచ్చొత్తించమని చెప్పినారట.
తరువాత నాయనగారిని దానికయిన ఖర్చును కంపమన్నారట.

నీలాం—ఇప్పుడే యింతవంతములు వచ్చినవా?

కనకాం—రానా మఱి! సంబంధము చాటిబోవునేమో
యని సంకోచముచేత మూలత వారు అదానిడి పడుచున్నారు.

నీలాం—హువ్! ఊరకుండుము. నాయనగారు వచ్చుచు
న్నారు. (అనిలోనికిఁ బోవును.)

సుందర—(చావడిలోనికి వత్తురు)

కనకాం—నాన్నగారూ! ఈపాటో అక్కయ్య మామగారు వంపించారట.

సుందర—(చూచి) సరే! కాగున్నది. నీదగ్గటకుంచుము. మీ యమ్మ నొకసారి యిటు పిలుపుము.

కనకాం—అదిగో! అమ్మ ఇట వచ్చుచున్న యది
(అనివిష్కరించును.)

గుణ—వెళ్ళినవని అయినదా?

సుందర—కనిఅయిన యెడల కాగుగానే యుండును.

గుణ—ఇంతకు నక్కపుట్టినట్లా?

సుందర—పుట్టినచో నీగొడవతయు నందుకు నాగ్రహస్థితి కాగుగానే యుండును. మనయొక్క భూమిమీదను యెనిమిదివేల కంటె నెక్కువనిచ్చువా రకకడలేదు

గుణ—మనకు కావలసిన ద్రవ్యమెంత?

సుందర—కదివేల రూపాయలు చిల్లరమల్లరగా నుండవలయును. ఏలాగున చూచినను మొత్తము వండ్రెందు వేలరూపకములు కావలయును. లేకున్న కార్యముకాదు?

గుణ—అందులకేమి చేసినారు.

సుందర—అస్తియంతయు నమ్మివేయుటకుస్థిరజాతమకున్నాను. కాని యది మార్తము చేయఁజాలమా?

గుణ—అన్నట్లు అదిగో మనమాటగోనే యాయనయు విచ్చేసినారు.

అంకయ్య—(అరగానముతోఁ జరివేళింది)

చ. తిరిగితి నెల్లచోటులకుఁ ॥ దెల్లముగా వదియించినాది మీ

వరముల నన్నియుఁ దనము ॥ కలెములేక నెనంగనుంచు ని

క్కరణి వదించినారు మఱి ॥ కాగితిమిప్పు రిజస్టరీ పదా

జరుపనుటంచు అల్లికి ॥ విచారములెంచు కు లెందు బోయెడగ.

కాబట్టి తలచుకొన్న కార్యము జరుగవలయును. “అలస్యమమృతం విషం” అన్నట్లు కాలయాపనచేయరాదు. మనకు వేయిజన్మము లెత్తినను తలచుకున్న యాసంబంధము లభించదు. భాగ్యజీవతి మీయందు లాంఛనమూడుచుండుటచేత అన్యష్టవశాత్తూ అనుకున్న రీతిగాఁ జరిగినది.

శ్రీ. ధనములేదని మదిలోనఁ దలఁపవలదు

మీకులోపైన పనులెల్ల నీ మేలుగాను

చేయఁ దలఁచోసి యున్నాడఁ నీ జిత్రమందు

కోర్కె శీఘ్రము ఫలియించు నీ కుండకల !

గుణ—అలోచనమందుకు. చేయఁదలఁచిన కార్యమేదియో వేగముచేయుడు.

నుందర—అయ్యో ! శాస్త్రిగారూ ! చెడియమ్మకొన్నను ధనము సరిగా వచ్చుటలేదుకదా ? కాసింకు. అమ్మకముచేయక తప్పదుకదా ? మీరు ముందుగాఁబోయి దస్తావేజ వ్రాయించుడు.

అంక—సరే నేనుఁబోయి పర్వకార్యములు సిద్ధముగా నుంచెదను. మీరు భోజనం జేసి వ్యాపారమానకుఁ గావలసిన రికార్డునంతయు తయారుగా నుంచండి. సమీపములో నేను కూడాభోజనంచేసి వస్తాను.

(అని నిష్క్రమించును.)

గుణ—సరే; మీరు త్వరితముగా స్నానముజేయుడు?

నుందర—ఏమిస్నానము, ఏమిలోకము? నామానసమంతయు ఖులాసాగాలేదు. ఈవియకరముల భూమిగూడ అమ్మివేయుచుంటిమి కదా? మన జీవనోపాయమెట్లు ?

గుణ—మీరే, అట్లనుచుంటిరి. ఇంక నీయజలబ్రతుకేమి కావలయును.

నుందర—పిచ్చిదానా! అధ్యక్షమందుకు (అలోచించి)
 మ. ధరణినించెను జీవసంతతికి నం శ తాపంబు కష్టంబులుగ
 దిరమైయుండవుకొన్ని నాళ్ళు ధనముగ శ జేకూర్పు దారిద్ర్యముగ
 మఱికొన్నాళ్ళు వశించుజేయు దననూ శ కంటేమియుగ జాతక
 ఐరగంగాడలఁగాయ నండ్రిమనలగ శ కాలింలి పోషించుడే

గుణ—అవును. నిజమే. పుట్టించినవానినిఁజూషించక నూనువా?

తే. ౧. సర్వజీవులఁ గన్నయా శ బలజభవుడు
 అఖలప్రాణుల రక్షించు శ నాదరమున
 జిహ్వాకల్పంబుఁ బుట్టి శ బ్రతుక నెంచి
 యున్న మనల నతఁడు గావ శ నున్న వాడు,

నుంద—సరే కాగున్నది. కాలమతిక్రమించుచున్నది. నేను
 కీర్తుంబుగాఁజూని వనులు నదివేర్చుకొన వలయును, లేమ్ము.
 (అ. విన్నవించిరి.)

రెండవరంగము.

ప్రదేశము—(కోమటి కోటయ్యగృహము) ప్రదేశము. అంకయ్యగారు)
 అంకయ్య—నుందరశివరావుగారికి వది పేనువేల్చరూపాయలు
 కావలెనట. మాస్యముతనఖా యిచ్చెదను వారి స్థితిగతులు నీవెఱు
 గుదావుకదా?

కోట—ఎశిగండలట్టె ఇస్తాననడము. వడ్డీరూపాయి తొమ్మి
 దణాలు పక్కవ వడదు. నేను వది పేనువేల్చ రూపాయలకంటె
 యెక్కువ యిక్కులేను. అది అంతకంటె యెక్కువ కన్నుతుచేయగు.

నుందర—వారఁజూలలో కావలయును. మాస్యముసంతయు
 విక్రయించెదను. క్రియమునకుఁ గొనుడు.

అంక—కోటయ్యా! ఆలాగున కానిమ్ము. మొత్తంగా నీవే
 కొనుము. వది, దస్తుతీసికొనిరా ?

కోట—నేను మొత్తము క్రియాశక్తిలే వదమూడువే
లిస్తాను.

అంక—ఆరెండువేలుకూడా కట్టుకొందు. మంచిధాన్యంపండే
భూమి. యకరం రెండువేల రూపాయలు చేస్తుంది. వదియకరములు
భూమికదా ?

సుందర—కోటయ్యగారూ ! ఆలాగున చేయండి.

అంక—(శమ్ముగీటుచు) కోటయ్య ! నేరభిప్రాయమేల !
నీవెందుకు సందియముందెదవు! త్వరగా కానిమ్ము.

కోట—శాస్త్రీగారూ! చంపుకు తింటారండీ.

అంక—త్వరగా లేచి వస్తుతీసికొనిరా ?

కోట—రిజస్ట్రీ ఖర్చులుమీవే. నాకునిమిత్తమలేదు. stamp
తీసికొనివచ్చారా? లోకలకురండు సామ్మిచ్చెదను.

(నేరవ్రాలును)

పంచమూలము.

1-వ రంగము.

(ప్ర)దేశము నీలాంబరి-పడకగది)

నీలాం—అహా! బావా! అనిసంతయుఁ జేసితివా! అక్కటా! కాలమంతగాఁ బడినదినుచున్నది. కిట్టుములు గోరువానిని నేఁ జెండ్లి యాడఁచి కలుచిధంబుల బోధించినను మాజననీజనకులు నామాట పాటించరుకదా?

ఉ! దెప్పితినెల్ల సంగతులు నీ జిత్రమునందు ననేకధంగులగా
 దిట్టిది మొత్తుకొంటి నిల నీ లేబవలు వదియించితొడ్డితోఁ
 దప్పదమంచు దెప్పితిని నీ దండుములెనియె నన్నియుంటితా
 నువ్వుకొనంగ లేదు మది నీ నోవ్యగళ్యమే భూతలంబునగా.
 చివరికు సిగ్గు విసర్జించి భాషించుట తప్ప వేరుకయోగములేదు.
 దైవనూ! అబలబ్రతుకెంత చులకనబ్రతుకైనది!
 తా! స్వాతంత్ర్యం బొకయింతలేమి మదిస్వే నీ చావువృత్తి లేదెందుయే
 రీతిగా గౌరవముగ గనంబడదు పా నీ తొంగి నీ ముప్పేమియుగా
 నాతులగ్గఱలేదు కిట్టుములు మిగిలినవ్యంబుల సమర్పించి వ్ర
 ఖ్యాతిగా జెండ్లినిఁ జేయఁగావలసినది నీ స్వాధాతధాతీస్థలిగా.
 ఓయీ! తల్లిదండ్రులారా!

ఉ. పెందియుఁ బెద్దఁజేసి కడు శ్రీ విద్యలునేర్చి వివాహమిప్పు కా
దంచుఁ దలంచి మాన్యముల శ్రీ సమ్మికడుంగడు గట్టుమిచ్చి మీ
రెంచితిరే వివాహ మొన శ్రీ రిండుఁ జూచునుమీకు శ్రీ
దంచును భోజనంబు హృద శ్రీ యంబున నాకు విచారముంచరే.
పెందియు.

ఈ ధనముగలానికొసరులు శ్రీ ధాత్రిని మీరొసంగంభావ్యమే
తనమును ముద్దుగాఁ బెంచి శ్రీ దానముజేసిన పుణ్యముందు మీ
తనువు ఫలించు, లోకులు నశిచాకొనియాడరే! మిమ్ము బీదకు
ధనము నొసంగి పెండ్లినను శ్రీ దద్దయుఁ జేసిన పాఖ్యమందనే.

తండ్రి! నీవేకవా! సంఘసంస్కర్తవై చలరేగినావు. కట్టు
ములు నీయగూడదని వేదకల్పవై నెక్కి యువన్యాసము లుక్కిరి బిక్కి
రిగా నిచ్చినావు. అట్టివిహారుభావుండివు నేడు నివీరసఁజేయ భావ్య
మా? నా పెండ్లికియినీవు వీనశ్రీమలు లిఖంశకన్యమే! అంతకట్టు
మొసంగి పెండ్లిజేయుటకంటె బీదవానికి యాకట్టు మొసంగి వివాహ
ముఁజేయుట యుక్తము. ఏమిటులఁజేయఁబాడియా?

ఉ! కట్ట! గృహంబు లమ్ముకొని శ్రీ కట్టుములిష్టముఁ బాడియాన! నే
బట్టిన బాదిగానుఖము శ్రీ బొందగ లేదు వియోగసాగరిం
బట్టిరినేడు, నావరుని శ్రీ మంగళసూత్రము బొందినంది నే
నెట్టుల జీవమందు నవ శ్రీ నిక జనులందఱు బువ్వదిట్టలే.

అహ! నేనిటువంటి మహాఘోరకృత్యము భరింపఁగలనా! పెద్దలనాటి
నుండియు పేరువహించిన మనమూర్త్యభూమియండిలువంటిసంఘదురా
చారములు చేయవచ్చునా? ఓయీ! తండ్రి! నీవే నడుముఁ గట్టుకొని
సంఘదురాచారములు తొలఁగించుటకుఁ బాటుపడితివే! అట్టినివుదిరిగి
యిటులొసరింపఁ బాడియా? అనేకోపన్యాసములతో సభ్యుడవుగా

నుండి సంఘము రాచారములు చెందదలచితివే చాలు. చాలు. సాహ
సింది నీవీవని జేయుచుంటివా?

తే॥ గీ॥ ఆదియూచియుఁ బెద్దలు కే నడుగునంట

జేసెకట్టుము, జయటకుఁ కే దోసినిపు

నడువదలచితివే! తద్బాధ కే న్యాయమవునె

పూజ్యతరమైన మనపుణ్య కే భూమియందు.

ఇదియంతయు భారతమాత దురదృష్టము. లేకున్న పూర్వమునుంచి
లేనిదు రాచారము నేమెప్పుట్ట నేల. ఓయీ! మహాజన సమూహములారా!
యీ భారతజనశిశువును దయించి సంఘదురాచారముమాన్పించు
బాలకుండిరిగదా? ఆహా! పెద్దిండ్ల బాధయొక్కటియా!

ఉ॥ వేలకు వేలుగట్టుములు కే వియ్యపురాలకు లాంఛనంబులుగ

చాలదుకులముల్ వ్యయము కే సల్పవలెగ గడుగాంచనంబులే

లీలను ముట్టగావలెను కే లేరగదా, మగవారికెప్పుడుగ

చాలును చాలుధాతీగిరిక కే శక్యమే! పెద్దని జేయుటిప్పుడుగ.

హా! ఎరమేళ్లరా! దయనాగరా! నికాలచక్రంబు నీలీలద్రిప్పుట
బాడియా! నీయవతారము లతిచిత్తములుగదా?

ఈ॥ చక్రము దాల్చినపు రిపు కే చక్రము ద్రిప్పుట జేయివంతనీ

చక్రమమే యొసర్చునెడ కే నాగునె! యీచతుర్భులుగ మహీ

చక్రము లాత్రీలోకములు కే నారసవేత్త! కృపారసాంగచే

జక్రముదాల్చినేల వలు కే చెంబడఁ బెద్ద ధరాతలంబునగ.

కృష్ణా! జగద్భంఘా! కోరికలీడేరకే గోటికొలది జనంబులుర్విది
గూతుంబునఁ బడుచున్నారుకదా!

ఈ॥ ఓయీ! తుడిగ, కృపాబ్ధిచంద్రము! మహా కే ఓంకారరూపంబునో

గాయంబుగ సృజించినావు ధనముగ కే గల్పించినాధంబులుగ

సూయామర్మములేక బుట్టితిని నా ! మర్యాద గాపాడఁగా
నీయ్యింటి మృగిపోయెదను నీ ! వెంటేనియున్ దిట్టినా.

కావున - నాతల్లిదండ్రుల కవఖ్యాతి రాయండఁ గాపాడుటధర్మము.
హా! భారతమాతా! నీవితిగర్భమునం దనేకజను లుడయించిసౌఖ్య
సాగరమున నోలలాడుటలేదా? నాకేల నీవట్టిదొసంగలేదు? నాతల్లి
దండ్రులు నోచుకొనలేదు. వారేల నీచుకొన్నది మునుంగవలెను.
తల్లిదండ్రులకు సంఘబాహ్యులు గలిగింప మనంచొప్పుకున్నది.

తే. గీ॥ తల్లిదండ్రులు ప్రేమారఁ క దళముఁ జేసి

కన్నపుత్రుని, నన్ను మఁ క ఖంబునందు

శోయఁగా భావ్యమేతల్లి క తోయబాడి

ఆడు వారఁ, పుట్టు వర క ఖ్యాతిగాదె.

భగవంతునివ్రాత తప్పింప నెవరితరము. నాపుట్టుకవల్ల తల్లిదండ్రులకు
గవ్వములేకాని నుఖములులేవుకా? భూమాతకు భారభూతమైన
శరీరమెందుకుభగవంతుడుసృష్టిం చెసెనోకదా? ఓతల్లీ— సకలసద్గుణు
కురుంజా! నీగర్భమున నుద్భవించినందులకునీకు గవ్వమేకానియానం
దములేదునీదా? అమ్మా! యేమి చేయవచ్చును. ఈశిక్ష నేననుభవించక
లేదను. అహా! భగవంతుడా! పశువులను, గీటుక ములకు, నరులకు సహ
జమయిన కాలమరణమును నాకుఁగూడవెట్టిక నిట్టియకాలమరణము
నందు పయిన బలవన్మరణమును నాకేల తెచ్చిపెట్టితిని. హా! తండ్రి!
నామాటవినకపోతివికదా ! ఉన్నమాన్యుల నమ్మి నాకుద్వాహ
నూచరించిన సోహదరీ వివాహమెట్లు సాగింతువు. భూములమ్మిన
పిమ్మటనీవొనరించు కార్యము ఏనమయనను లేదుకదా? తరువాతముష్టి
యెత్తుచువా? నేనుబ్రతికియుండినా వారిద్యుడుఖమునుగాంచనోవను
నీకురాజోవు సంఘదూషణమును చూచి నేనుభరింపఁజాలను. నాకట్టి

సాహసముగూడదు. ఆత్మహత్య ఘోరపాపముని పెద్దలు చెప్పుచుందురు. అయినను అట్టిదనుభవింపక తప్పదు. తల్లిదండ్రులారా! తరువాత విచారించిన లాభమెంతమాత్రమును లేదుగదా? యని రాత్రింబవళ్ళు యేడ్చినను రెక్కనేయకపోతిరిగదా! శ్రీమన్నారాయణమూర్తి సూక్ష్మయనుల్లంఘనీయము. అమ్మా! తండ్రిగారు కరమపూజ్యులు. వరుల నవలసిన వనిలేదు. నేను బుట్టకుండినయెడల మీకే కురవస్థతటస్థించి యుండదుగదా? తండ్రి! నేనెంత వారించినను నాపాశ్చర్యములు వినక సంబంధము లేదైనాదుకు ఫలమనుభవించెదవు. ఇది నాదోషమే! అమ్మా! ననుగ్రహింపెట్టియుండవలసినయవసరముమీరింక లేదు. ఓయీ! తండ్రి! ఎంతమర్నార్లకు బనిజేసితివోయీ! తల్లిదండ్రులకు వన్నెఁ దెచ్చెడినాయీ జేహము నేడగ్ని హోహితీమానబడవలసినజేహ! ఏమే మోమంచిరేఖలున్నవనియును దీప్తాయుస్కంతురాల వగదువనియును, సాముదీకులు చెప్పిరే! కాని నాసాహసమిటువంటిదని తల్లిదండ్రులతో నొక్కరును చెప్పలేదు. తల్లీ! వ్యక్తిమనుగూరములై కరమ మంజుళములైన యీహస్తములతోఁ జేయునమస్కారములను కైకొనుము. నవనూనములు మోసి వానాకవ్వుములఁజెంది నన్నుఁజెంది తుదకు నగ్నిపాలుజేయుచుంటివా! చలిచీమనైనను బుద్ధిపూర్వకముగ ద్రోక్కియెఱుంగని యీనాపాదములు అగ్ని నెట్లుకాలునోగదా! తండ్రి! ఆటలకుఁ బోవనెకరోజు సాయంకాలము కాలిలో ముల్లుగుచ్చుకొని వారాత్రీకాథఁ జెందుచుండి నీవుబలుమారువచ్చి వోదార్చినావుకాదు. అంతప్రేమ నేడెమిచేసెదవు. ఎంతపాపము తటస్థించుగదా! కడుపారగన్నతండ్రివి. మహాభాగుఁడవు. వృద్ధుఁడవు. అట్టినివే కన్నకుమార్తెమాట నొప్పిపెట్టితివిగదా! ఇంక లోకులుపాటించురా! ఓతల్లీ! నాకడసాహమాటనుము.

తే. గీ. తండ్రికిని గవ్వనును గూర్చి ౩ దలఁచినట్టి
తండ్రిద్రవ్యంబు హెచ్చించు ౩ దలఁచినట్టి

న్యాయమూర్తంబుఁ జూడని నీ నాడుపేర్ని
తనయ నీకింక లేదను నీ కొనె తల్లి.

కన్నకూతురు కాటిలోఁ గలసి పోవుచున్నదని తలఁచు కొనవలదు.
(భయానకముతో) ఆహా! నీ బ్రతుకింకేమున్నది. మిడిగుడ్లతోడ
ను, సలువై భయంకరములగు నాకారములతోడను గత్తులఁ జేతంబూని
యెవ్వరో ఏకృత రూపు లిద్దఱిటకు వచ్చుచున్నారు. ఆహా! యమ
కింకర దర్శనము గూడా యయినది. రోటయఁ దలఁచుచు రోకలిపా
టుకు వెరవనేల! తల్లిదండ్రులారా! నేనికలఁచుచున్నాను. చెల్లీ!
నీకొక నమస్కారము. నావలెనివుగూడ చరించెదవని నాధృఢాభిప్రాయము.
ఓభగవంతుడా! ఇది నెందు నియుసములు మాత్రము నాకు
సెలవొసంగుము. కొంచెము నీప్రార్థనము చేసికొందును. ఓమూర్తభగవానుడా!
నమస్కారము. ఓ తల్లిదండ్రులారా! మీకు నమస్కారములు. ఆహా!
మిమ్ములను గవ్వపెట్టి పెండ్లి యాడుటకంటె చచ్చుటయే శ్రేయము.
కాని మీముద్దల పుత్రిక నేటితో మీముగారు దీర్చుకొనుచున్నయది.
తండ్రి! నీ చూజ్జ దాటలేక పోతినిగదా! ధనమును వ్యయముచేసి
పిదప వెంటడించుట శ్రేయముకాదు. అందుకు కాకులువంటివారు.
సంఘ సంస్కర్తనగు నీవేయిట్లాననిచిన యితరులు చేయుట
లెక్కయీ! కాబట్టి నీకారవము గానాడుటకంటె నేనిట్లాన రించితిని.
తల్లీ! నీమూర్తిమును దిగమింగుము. సహోదరీ! నావలెనివు
తల్లిదండ్రులను గవ్వపెట్టవలను. నాప్రీతిజ్ఞ నెంపేర్చుము. సంఘసం
స్కర్తలారా! చాలు మీసాహసములు. చేయదలచిన కార్యము చిన్న
మెత్తులేదు. ఏలమిఁకీ పట్టుదలలు. అందుచేతనే కాలమంతయు
నన్యాయమూర్తమున నడచుచున్నది. ఇదిమీ కార్యమునుతలఁచగాదు.
ఓయత్తను స్త్రీలారా! నావలెను మీరు తల్లిదండ్రులను గవ్వపెట్టక
సాఖ్యమందును. కట్నములొసంగఁబోకుము. ఓవిద్యార్థులారా

రా! మీరేల లజ్జలేదు. తల్లిదండ్రుల గర్భవాసమున జనించి వసుల నేడ్చింది వేలకొలది కట్టుములేల లాగెదను. వారికి గవ్వముండదా ! స్థలభాండ విఫర్జనమైన పీమ్మల జననిజనకులు దుఃఖసాగరమున దొర్లరా! సర్వముమ్మించి మీరేలసాగెదను. మంచిమార్గమున వ్రవర్తిలుడు, ఓ దొడ్డిలో, బెలుగు చేమంతులారా! వాచేమీడ్పులు గైకొనుడు. ఓభగవతీ! నీకొకసమస్కారము. భారతీ వందనములు. ఓవరాత్నరుదా! నీలోనన్ను గలుపుకొనుము. నిశ్చితగా నీవదభ్యాసముతో, బ్రాణములను విడుచుచున్నాను, అగ్నులారా! ఇక్కఱ బ్రేరిల్లుడు. మీహమా! వాదరినుండి తొలగెను. భయనూ! నాకడనుండకుము. పీటికిరసనూ! నా జేహమునుండి పాటిపొమ్ము, కోధనూ; వాకోసము కొట్లాడకుము. మాననూ! మంజులత వహించుము. సూర్యచంద్రకారాసమాహూలారా! నన్నుఁజరిక్షించుడు. వాయుభట్టారకా! నీవగ్గిని బ్రవేశించి పెంచి నా జేహమును గ్రహించుకొనుము (తెలలేచును అగ్నిమంటలఁ జనఁబడును) ఓఅగ్ని జేవుడా! నా జేహమును దహింపుము. (అం అగ్నిలోఁ బడును తెరవ్రాలును.)

షష్ఠాంకము

—ప్రతి—

I వంకరము.

కృదేశము—గృహము. నుండర శివరావు.

(చాటవైన నీలాంబరి శవము కడియ్యుచును.)

[గూఢాచారి—వృత్తిశయము.]

గూఢా—అహో! ఎంతసూరము జరిగినది. ఇంతలో గృహముచే
యూనసి కలనైనను దలచి యుండలేదు. వాఢా! 'వాబ' తుకుబండిలు
గాను. ఇంక వాడేవన మెందుకు?

సీ. పెంచినారము మేము శిల్పముముద్దుగా

చేయించినారము శి చిన్ననగలు

సంస్కృతాంధ్రము లా శి జక్కగా నేర్చెను

పాఠశాలకు మేము శి వంశినాము

తండ్రినూటకు జవ శి చాట లేదెన్నడు

సత్యమే పల్కును శి పరమముజూడ

ఇంటిలో బనులెల్ల శి నింపుగాఁ జేయును

దైవభక్తి జూపు శి భావమందు

తే. గీ. వట్టుదలలేదు చెల్లిన కట్టినోడ
 జాచు గుగువుల బూజించు క సొంపు మెయ
 అట్టి కాపుత్ర బంగారు క పుట్టనేడు
 పొడములు జాసె మేమిది క బ్రతుకలేదు

నుంద—అయ్యో! ఇంత వట్టుదల నీకు గూడునా? కళికాదా
 ర్థము నీకాధ మమ్ములను పొప్పుచునే యుండుని. ఇంత యోజన
 నీకుండినట్లు మాకుఁ దెలియుచేసి నాయత్తును మాని వేరొకనినిచ్చి
 జెండ్లి చేయక పోకునా! అమ్మాయీ! అదనినెట్టి మమ్ములను
 కాసిపోతివా !

మ. తనయా! నీకది భావ్యమా, భవిష్యత్ కా క రాపిశ్యలక విడిచి
 వసుతుల్ కాసితి వీవు ముఖమున భా క మబంతదొర్లాడెగా
 గనలేకొంతము మోసపోతిమిదా క కల్పయసారంబు భా
 త్రిని మమంతము మెల్లగా వలసె పు క త్రికవృత్తి ర జెట్టివే.
 కా. నీవేముద్దుఁ బ్రియమను జనా క వింబునో జెప్పుచు
 భావంబుగన ప్రేమతోఁ గనుచు నొక భావించుచు నిత్యము
 సేపిన్ జేసి నువర్తదోలికలఁక జెల్వొకగానూపునా
 జీవంబంతయు వ్యర్థమయ్యె కదల క స్మివ్రాతమిం కలనే,
 మాకంజేమిగతి చెప్పితివి తల్లీ !

గుణ—(గుండలు గాదుకొనుచు) కట్ట ! మాకాపురమంత
 యు వార్ధిని మునిగిపోవుచుండెనా?

సీ. నవనూనములు మోసి క నానావిధంబుల
 ప్రేమచే పెంచిన క బిడ్డపోయె
 విద్యావిశేషాలు క పంతగానేర్చిన
 కన్నపురిక నేడు క కాలిపోయె

నటపాటలనైన న నవ్యతంత్రాదని
 ముద్దుకూతురు నేడు న బూదియయ్యె
 సర్వజీవములందు న సమమైన వయస్సోడ
 మసలుమాకూతురు న మగ్గిపోయె
 గీ, సతమువారి మ కీర్తన న సల్పుచుండు
 సోదరీ మణిభావంబు న జూచునయను
 అట్టిమాకన్న పుణ్యికి న మట్టియయ్యె
 దైవమా! యట్లావగ్యుల న దగునె నీకు
 కనకాంబ (యేర్పుచు బ్రవేశించును) అక్క! నన్నేమి చేయఁదలం
 చితివి.

నీ. అక్క నీవున నేను న సరసురలేకుండ
 పిన్నటినుండియు న పెరిగినాము
 ఒక కంచమున దివి న ఒక మంచమందున
 ముద్దుగా నెద్దుర న పోయినాము
 ఒకచోట నాడుచు న మెకచోట జూచుచు
 పోయిగా నుంటిమి న అమలచరిత
 ఒక్కగుఱున యెద్ద న చక్కగ విద్యలు
 కూర్చుని నిత్యము న నేర్చినాము
 తే. కిట్లుములు గోరు కాంతున న కలలొనైన
 పెండ్లియాడ ననుచు వొట్టు న బెట్టిపొవు
 నాచు మంటలు మనసున న నాటియుండ
 నన్ను విడినాడి పోతివే న కన్నయ్య.

కిట్లా! నీదిట్టి మరన్యాయముఁ జేయుట కాడికాదు, కాని నీవృతము
 నేను భంగముచేయను. మనము కలసి మెలసి యున్న స్నేహము
 కాలిపోయినదని విక్కిలి మఱింపుచుంటిని.

సుందర—అమ్మయ్యా! యూరకొనుము.

గుణ—అయ్యో! ఇంకేమిటోరకొనుట. కన్న కూతురు కాటిలో గలసిపోయినది కదా! ఈ! కూతురా. దయాభులైన మమ్మువిడనాడి నీవేల ప్రాణత్యాగము చేసికొంటివి తల్లీ! తరచు శ్రీమన్నారాయణ ధ్యానముచే జైకొంటిను నీచేతులు అగ్నివి బడి యెట్లు మృగి నవి ఈ! పుత్రీ! గృహములో ఉప్పు వని చేయునప్పుడు నీకరములకు బాధ కలుగునేమో యని భయపడి మాన్పించుచుంటినే. అట్టి నీ చేతులు నేడెట్లు తగులబడిన వమ్మా! నీచేతిలో నుంచి రేఖలున్నవని యను దీర్ఘాయుష్షులకురావనియు సాముద్రీకులు చెప్పిరే. కాని యిట్టి దుర్మతిలబ్ధిచునని యొక్కడు చెప్పలేదు. అయ్యోయ్యో! నేనెట్లు యీకాధ భాగ్యులకు ఆహా! నీమీదనే ప్రాణములుంచినవే గూకుమారుడవనియు, కులదీపికవనియు నెంచి యుంటిమే! అగ్నిమాశలనము నేడే జరగాక చేసితివా! మేమీ వివాహము తలపెట్టకుండిన నీ నీ దుష్టవృత్తి కట్టస్థించి నుండకు కదా! అత్యపాత్య ఘోరపాపమని పెద్దలు చెప్పుచురుకదా! అట్టిదివి నివెట్లు జేసియుంటివి పుత్రీ!

సుందర—విచారించిన లాభ మెంతమాత్రములేదు.

కనకా—అయ్యో! నాయనా! నేనిక జీవముండకాల, నిత్యము నానోడనే కలసి మెలసి యుండ నాయక్కచేసినపోయిన పిమ్మట నేను మాత్రమిది జీవించుటందుకు.

గుణ—నాకరములందును, నాయొడియందు నుంచి యంతవఱకు జించుకొన్న నాకు మారికను నన్ను ది వేటుచేసి దూరమున నుంచిన ఓ! దైవమా! అగ్నిలోగలసిన నాకూతురను ప్రేమారకొగిలించుకొన నియ్యక జేసితివికదా! ఓభగవానుడా! మేము చేసిన మహాపాపమేమి! మాయందుగల ఘోరము లెవ్వి! అయ్యో! ముద్దుల విడ్డను ముద్దులు చేసితివే!

తే. గీ. దాని చక్కదనముదాని శ్రీ వైవభక్తి
దాని గురుసేవ వైరాగ్య శ్రీ మును నిరతము
గనుచు హరించి యుంటిమి శ్రీ కలలొనైన
మలువ శక్యమె గూలిడ్డ శ్రీ మహినిజాడ.

ఇంక మేమెట్లు బ్రతుక్కగలము.

కనకా—అక్కా! నాపైనగలుగు మక్కువంతయు నేమి చేసి
పోతివి. అయ్యయ్యా! వ్రక్కతకాల స్థితి ననుపరించి యనుబడేడుల
లోఁ దీరవలసిన జాల్యయావన, కొమారవార్ధకములు ఏకుఁబడమూఁ
డన యేటనే తిటిపోయెనా! ఓల్కకా! నేనింక సహింపలేను.

సుందర—అయ్యో! పుత్రికా! మామువ్వ నీవు గడుపుదు
వను కొంటినమ్మా! అటలాడి యాడి యింటికివచ్చి కాళ్ళనొక్కలను
చు మూల్గుచు వరుండిన యెడల లేనిపోని గూంజోళనమును మనసు
నఁబెట్టుకొని స్త్రీకై తపియించిన నేను నిబలవన్మరణమునుఁ జూచి భరిం
చగలనా! ఈనీలావసించకు మేమీర్వఁగలమా! ఈయకారణమర
ణము నీకేల సంభవించెనమ్మా! పుత్రీ! కడుపారఁ గన్నతండిని, కాల
యినను గేల మోవవీయక బెందితినే! అట్టి నీవీయగ్గినిఁబడి చచ్చుట
చూచిసహింపఁగలనా! చలిచీమనైనబుద్ధిపూర్వకమగఁ దొక్కియెటు
గని యీ నిచరణములు నాపుత్రీ! మొదలంట కాల్యఁబడెనా! అహా!
నావంటి మూఢుఁడులేడు, నీయభీష్టముఁ దెలిసికొనలేక పోతినికదా?
(పోలీను బంట్రోతు వ్రేవేసింది)

బం—అయ్యో! సుందర శివరావుగారూ! మీయింట నిన్నను
కూసి జరిగినదట— నిజమేనా?

సుందర—నిజమే! అదిగో శివము (శివముఁజూపించును)
పంచాయితీ చేయవలయునా? అకటా! ఇదియొక దురవస్థ తటస్థించెను
కదా?

బం—శవాన్ని చూచి రిపోర్టు చేసి తరువాత కంచాయితీ చేస్తాం.

నుందర—మీ మజ్జానుసారంబుచేయుడు.

బా—బాలీను స్టేషనుకు రండి. మూవత్తుసంగతి విచారించి పిమ్మట కంచాయితీ చేస్తావా. మీగురిపోర్టు యానత్తు చేయవలెను.

(అని వెళ్ళిపోయెను)

(తెరవాల్చెను)

వెళ్ళుంటే :—2 వ రంగము.

(పదేశము—లింగయ్యగారి వ్యవహారపుగతి)

లింగ—(ప్రవేశించి) ఆహా! ఎంత ఘోరము. ఎంతదుర్మార్గము. అట్లుచనిపోయినందుకే నా కేసును విచారములేను. కాచి తిరిగి మా కుర్రవాడికి పట్టు మొసరినది వేలనూసాయలు వారికి ముట్టచెళ్ళట కు సౌఖ్యమువచ్చుచున్నది. ఆహా! బాచిచార మెవరావగలను. పనులు వందలు కావగదా! వేలకు వేలు సమర్పించాలమును.

మృ. అగలా! ఒక్కటిగాదు నేవినువ సా 3 ధర్మజే మహిమగానగా సకలద్రవ్యముఁ బాయఁగావలయునీ 3 సంసారమున్ వీడి నీ నిత్య సందైవ వశింప నొప్పుకొనెదన్ 3 యీవిత్తమున్ బాయ యు కలంకాత్ముని సాక్షిగాఁబలికెదన్ 3 ఆర్వేలనియ్యోగిని.

మతియ—

శ్రీ. గీ. ప్రాణహైవమఁ బాయఁగా 3 భావ్యమాను
సుతులభార్యను వీడఁగా 3 సౌపుగలుగు
ద్రవ్యమును మార్చియిగ లేని 3 ధాత్రీహిందు
సాయనెంచిన సౌఖ్యంబు 3 వట్టచెప్పును.

అదియే శహము దేహము బెనిచె, భా శ ర్యంబద్ధలన్ దెచ్చెన,
య్యదియేస్వర్గము పాగముః నుఖము భా శ వ్యాకాశముల్
[చంచ్రుడున్
అదియే భాస్కరుడుగ నునుమహుడు నా శ యంభోనిధుల్
[దేవుడున్

అదియేచూడగ నీతిలోకముల భా శ గ్యాదేవతాకర్తియుగః।
ఛీ! ఛీ! ఆపిల్ల నన్నెంత కనిచేసినది. ఇది కాస్త సమయముకనిపెట్టి
చస్తేచాలాబాగుమును. మూడుమూళ్ళు కడ్డాక చిల్చు తీరిపోను. ప్లేట్
ధనము వారికివ్వగూడదో ప్లేడరు : పోలించవలయును. రవంత
సమయము చాడలేక పోయిదికదా! ఈగొలంతయు నెవరు కడతారు.
చాలు చాలు; సంకటం బాగాగునిచ్చినది. వాధనలక్ష్మి : నీవభివృద్ధి
నొందవలసినదే. కాని విఘ్నములేము వాదేవమున్నంతవరకు
పోనీయను.

బసవయ్య శాస్త్రి వ్రేవేళించును.

బస—నాయనా! యేమాగోదించుచున్నావు. విఘ్న గురించి
వత్తికలో నెంత రమ్మముగా వ్రేకటించినారో చూచితివా ?

లింగ—నేనుకనిన తిట్టితివా ! కొట్టితివా ! నావిషయములు
వత్తికలో బ్రేకటించుటెంగుకు. ఆపర్యాయముడనెడు.

బస—అన్నొక్కనిగురించియేకాదు. ఆపిల్లల బలవన్మరణము
నకు నీవే కారణభూతుడవట. ఆపిల్లవాసినయుత్తరము నిందులో,
బ్రేకటించినారు చూడుము. (అస వత్తికను చూపును)

లింగ—వ్రేకటించిన న్నెఱుచేయగల . పాకీముందాకొడుకులు
నాకేమిధయము. ఈధాంధ్రములు నావద్దకనికరావు. నేనెవరినో
తెలియునా!

బస—“మొండికెత్తి సబంధ వానిని రాజయినను చేయలేడు”
అలాగున అన్నింటిని తెగించిన నిశ్చయచేయగలరు. చాలు చాలు
నీచుర్యాద.

కా! పున్నెండా! యొకయింతలేదు ధనమా? పూర్వంబులేడింతనీ
పెన్నండైనను హాయిగాదినుటయుగా? యిష్టానుసారంబుగా
నున్నానంచు నెరింగియండజనులీ? యుర్వీతలంబందునన్
మన్నింతుండలంతురే వినుమ నీ? మర్యాద గా పాడుమా!

లింగ—ఓరీ! గాడిదా! నీవు నాకు తెప్పట; నేవినుటయినా?
చాలు చాలు; సంతసించితిని. నోరుమూయుము. అట్లెల్లవిని నీకింత
యభిమానముగలిగినది! ఇంకా పెద్దలేదు పెటాకులులేదు. ఇవియా
నీ శ్రీంంగనీతులు.

బస—నా శ్రీంంగనీతులకేమికాని, నీనీతులకు లోకమంతయు
దూషించుచున్నారే—నీలోభత్వము మాని హాయిగానుండుము.

కే! గీ! తనువుకాల్చిన పెంటనే? ధనమురాదు
కూడఁబెట్టి తుదకు దొంగ? కొడుకుబాలు
జేయఁజాకుమా మానుమా? చేష్టలిష్టదు
యశమఁగాంచుము లోకంబు? నందునీవు.

లింగ—చాలింకనోరు మూయుము.

బస—నీవింటేది యనుకొన్నను సరేకట్టుముమాలిము నా
కక్కఱలేదు.

లింగ—ఓరీ, నాకొంతుముంచకురా! ఆమాటఅనకురా? నా
వరువునిల్పరా?

బస—నాయభీష్టవ్రకారము సజులము.

లింగ—నీవులోనికిఁబొమ్ము. ఇంకనోరెత్తకు. ఎన్నివర్యాయ
ములు జెప్పినా బుద్ధిలేదు.

అంకయ్య వ్రేవేళించును.

అంక—శాస్త్రిగారూ ! అబ్బాయిని కోవవడుచున్నా రేమిటి?

లింగ—ఏమి చెప్పను. నాబ్రతుకంతా యిలాగున్నది. అంతా వ్యయమేకదా ! (కొడుకుతో) అబ్బాయి! లోపలకుఁబోమ్ము.

అంక—(నిష్క్రమించును)

లింగ—ఈరోజులలో కుట్టవాళ్ళుకారండి. అల్లరిముందాకొడుకులుకదా ? చెప్పినమాట వివరుకదా?

అంక—లింగయ్యగారూ ! నుండరశివరావుగారిద్దిన సొమ్ము వారికి తిరిగి వచ్చుగించవలెనుకదా? ఆమాటనాకేమి చెప్పినారు?

లింగ—అయ్యో! అయ్యో! నాకొంకముందావే; యీమాట నీవద్దవారన్నారాయేమిటి?

అంక—(తనలో)అయ్యో ! మంచి సమయందొరికినది. ఇప్పుడు బెదిరించి యేమియినాలాగవలయును, లేదా నాకొంకగూడా నదిలోఁ బెట్టాలి (వ్రీకాశముగా) బాబూ ! నీన్న నేనాలోఁజెప్పినారు. కొన్ని కారణాంతరములచే మీదర్శనముచేయలేదు.

లింగ—అయ్యో! శాస్త్రిగారూ! మనదిపూర్వస్నేహముగదా? మీలేదో ఫర్ది చెప్పవలయును, ఈవ్యవహారములో వనిచేసిపెట్టితే నీమేలుమఱువను. నీయిష్టానుసారము సొమ్ముపట్లయిచేస్తాను. శాస్త్రిగారూ! నాబ్రతుకు చూస్తూయివ్వారుకదా?

అంక—మనకన్ గోయియుముంగు బావియిప్పాప్రేక్షించుచున్నాము. తనయుండా వినడయ్యో మాటలు దరి 3 ద్రాదేవతశాంతమున దనువుగా జేరుచు బాధపెట్టనిపుడు 3 ధాతీరలంబుమనన ధనమాపోవునునుండఁ దోచదిక నీ 3 ద్రాహారములే లేవుగా !

అంక—లింగయ్యగారూ! బాధచేత మరణించకండి! మీకంత యినుకకారము చేస్తాను.

అంక—అమ్మాయీ ! నీయిష్ట మేమి ?

కనకాం—నూ తల్లిదండ్రుల యభిప్రాయమేదియో నాది కూడనదియే.

సుందర—అంకియ్యా ! మూలమ్మాయిమాటకు జవదాటను.

కనకాం—అమ్మాయీ ! శాస్త్రీగారూ ! పెద్దలయిష్టానుసారంబు నకు వ్యతిరేకింపజాలను.

అంక—బాగుగా వాలోదించితివా ?

కనకాం—తప్పక పెండ్లియాడెదను.

సుందర—అంకియ్యగారూ ! మూలమ్మాయి అంగీకరించినది కావున సంబంధము చక్కజేయుడు.

అంక—సరే ! ననుబోయి యావిత్తు సిద్ధపరిచెదను. దీని తయు బాగుగాచేయుడు.

(కనకాంబ తప్ప అందఱు నిష్క్రమింతురు)

కనకాం—అక్కా ! నీమతమునకు నష్టగాజనుచున్నాను. కాబట్టి నాయందనుగ్రహింపుము. ఎందుకంటివా? ఈసంఘదురాచార విషయమయి లోకమునకు బుద్ధికలుగ జేసెదను; కాని నీయందెంత మూల్యము నాకయిష్టతలేదు. అంతయు నీకీసిదీర్చుకొనుటకే యిట్లు చేయుచున్నాను. అంతయు నీకీష్టానుసారంబుగా జేసెదను. నాయొక్క యంతరంగమే నీయంతరంగము. కావున సంఘదురాచారమును చక్కగా చంపెదను.

(తెరచాటును)

సప్తమాంకము.

మొదటిరంగము.

(ప్ర) దేశము లింగరాజుగారి సాధము)

(ప్ర) వేశము:—లింగరాజు ధర్మావతి)

లింగ—ఏమే! నిన్నును పెండ్లివారింటికి వెళ్ళినావు కావట.

ధర్మా—నగలులేకుండా విధవమండలాగున పెండ్లివారింటికి వెళ్ళిన నవ్వరా? ఇంటిలో శుభకార్యముగనుచున్నది కూడా నగలు పెట్టెలోన పెట్టుకోవలయువా? నానగలు వాకిచ్చిన నెంతందముగా నుండును.

లింగ—బాగానేయున్నది, ఏదో తొందరపడులమీద అదాని డిగ తిరుగుచున్నాను గదా! ఆనందట్లో నీనగలు గొడవ నాకు జ్ఞాపకమా?

ధర్మా—అహ! ఏమిచమత్కృతిగా మాటాడుతారు. నగలు చివటకుయివ్వకుండ తప్పకొనుటకా! యీసాధనములు. ఎప్పుడు

చూచిన పిసినికొట్టుతనమేక వా! ఎందులకు మీభాగ్యము, తగులఁ బెట్టవా?

చ॥ ధనమునుకూడబెట్టి నిజ శ దానసుపద, బోషణార్థమి
వనములకేగుచుంటి వలు శ వ్యర్థముకాదె, సుఖంబులేదు,సి
పనికిను బాధలక గుడిపి శ ఎంచనజేయుచునుంటివివు నీ
ధనమును గాల్చువా తుదకు శ దానుడవైతివి సర్వభంగులక.

లింగ—వెట్టిదావా! ఎంతమాటాడితివి. ఈరోజులలో ముఖ్య
ముగా కావలసిన పస్తువేదియో ని వెఱుగుదువా?

ధదా—అది ఎఱుగు కేమి.

లింగ—ఎఱిగుడియే యీలాగున మాటాడితివా?

కా॥ తల్లిదండ్రీని శేవాదు సుఖములక ధర్మములక ప్రియముక
ఇల్లాలక సుతులక విసర్జనము తా శ న. తేయుక జేయగా
జెల్లుంగాని ధనంబుకూలేమును వె శ చ్ఛింకక నువంబుదుశో
భిల్లంజేయదు పాగుమాట పినవే శ బింకావరీ ముక్తికదక.

ధదా—అహ! మీపటి కతివనోన్ములను విచార నృకొది
నందుకు నాకొరియ శోచని ఉముకాదువ ది. పూ బ్రాహ్మ! నీ స్ప
ష్టియంతయు తప్పులకున్నదిదా! స్పష్టికర్తవ్యమే నిట్టని. కెదవు!

తే॥ గీ॥ త్యాగికి ద్రివ్యమునుగూర్చ శ ఎలకవిపు

లోభివృత్తు: ద్రివ్యంబు శ లోటులేక

చూచుచుండువు తోగికి శ సుతులపచ్చి

భోగి కేక్కు దజ్జరపు శ లోగమిచ్చి

కాళుమన్నాపు నీస్పష్టి శ కాలిపోను.

అదియునుగాక భూపాలుర కపుత్రేనాతానము చేయుచువు.

లింగ—టసీముడా! నీ కాలో కాధిరామాయణమెందుకే!
గృహకృత్యముల జూడఁటకదా? నివా! సృష్టికర్తను దూషించుట!

తే! గీ॥ ఎంతచెప్పిన నీవు యా శ మంతయైన
వాడుపల్కులు వినకుండ శ వాదములను
చెట్టుచున్నావు భర్తను శ ప్పించుచుచు
బృహ్మగోకు జోధించెనే శ కడఁగిచెపును.

కతియేదైనమని బ్రహ్మసృష్టికదా తెల్పుచున్నది. అట్టివన్నుదూషించు
దగునా? నీవంటివారికే గర్వమధికములు ప్రాణనిమానమైన వతులను
నిందించుచు బుగుచున్నప్పుడు, సృష్టికర్త విష్ణువేగుట కాశ్చర్యమే
మున్నది.

భద్రా—నన్ను మాటిమాటికి సాధింపక నావగల్గో నా
తివ్వండి.

లింగ—అమాట ఇప్పుడసవద్దని చెప్పినాను.

భద్రా—అన్నట్లు గోడలి కేమి వగలుచేయించినాను?

లింగ—అబ్బా! యీ ఆకువాండ్రీ కీవగలా వృధాకదా! వని
లేను, పాటలేదు, తీగదమీద మాధరణములు తగిలిచిపోని పూరికే
తిగిప్పుకుంటారుగదా! యీయది యెవఁడుమప్పివాడోకదా! ఎక్కడ
చూచిన నీదేగోల.

భద్రా—అయ్యో! మీరు వడేగలింకాయంతవా! కావలసి
వంతయున్నది పావము.

లింగ—దానికేమిగాని, చెప్పవచ్చిన మాటలుపూర్తిగ మఱచి
చినాను. మనకు రావలసిన అయిదురోజుల సామగ్రి బాగోత్తరరచి
యించవలెను.

భద్రా—ఏమిసామగ్రి?

లింగ—పెట్టి మొగమా! నేను చెప్పవలయునా? అప్పడమాలు, వడియములు, పోపుసామానాలు, బియ్యము, నేయి, మానె. అరిసెలు, మినుకునున్ని మొదలయినవి.

భద్రా—చాగ్గిత్తిగా నుంచుటెందుకు ?

లింగ—మనబజారులో వేలంవేయించుటకు,

భద్రా—అహ! ఎంత ఖనిచేయుచున్నారు. వదిమండివిన్న ఫీ, ఫీ, యని మనమీదవూస్తారు.

లింగ—అలాచేస్తే చొక్క చీగ్గించి చోలుకట్టిస్తాను. ఎవరు సొమ్ము అమ్మినానని అల్లాంటారు. మొన్న సోమయాజుల సూరయ్య గారు అమ్మించలేదూ! పో! నామూటలన్నీ విప్పివుకదా! అలాగున చేయుము. నగలు నీకావకీస్తాను. (అని ఇద్దఱు నిష్క్రమించును.)

(2 వ రంగము. సుందరశివరావుగారు వ్రేవేళింతుడు)

(స్థలము పెండ్లికొదిలి)

సుంద—ఈరోజులగా నయిదురోజులపెండ్లిచేయుటకంటె రాజనూయయోగము చేయుట రివరితులభము. రామ.రామ. పెండల కడ భోజనమునకురమ్మన్న గుప్పడాకలిలేదనియు వాలవ్యముగా పిలిచారనియు, కాఫీత్రాగినానునియు, పుపునొప్పిగా నున్నదనియు, జెక్కువారేకాని త్వరగా భోజనమునకు వచ్చువాఁడొకఁడు లేడు. ఈరోజులలో దురలవాటు పార్శ్వభమయినది. కాఫీలు, ఉపమాలు, మిడ్డవలు, పెసరల్లు, దోసెలు, ఇవన్నియు చుడదుముకాగానే పెండ్లివారికి కంకవలయునట.

(అంకియ్య వ్రేవేళింతుడు)

అంకి—సుందరశివరావుగారూ! నమస్కారములు, అంతా బాగానేజరిగింది. కాని, లింగయ్యగారు పదస్యము బాగాచేయలేదు.

అందఱు అలోమని యేడ్చినారు. అర్ధశాకంతు నక్కువ సంభావన యివ్వలేదు. పోలీసు - డివి మునిసిపల్టీ; పెట్టించినారుకా?'

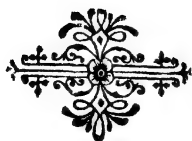
మంద—శాస్త్రీ! వివాహము నలక్షణముగ జేయుట యీలో జాలలో బహుకష్టము.

అంకి—అవునాదీ! బహుకష్టం. నిన్న వియ్యపురాలికిచ్చు లాంఛనములలో గొంత తగ్గినదట. అందువిషయము చేచీపెట్టారు. నిన్నరాత్రి పెండ్లివారి నాక్షేపించినారట. అవొకతగవు. వంటలు బాగావడలేదట, ఈసంగతి పెండ్లికొడుకు సవతిమేనమామ భార్య చల్లెలు అన్నదంట. వియ్యపురాలు లాంఛనములకింద సొమ్ము కొంత యిస్తానన్నారట, అది యీవేళ యిప్పించండి. పెండ్లివారు వెళ్లి సొతు వ్నారు.

మంద—సరే! ఆధనమిస్తాను. నోబలకురమ్మ (తనగో) ఆహ! వివాహముచేసి చూడు, యిల్లుకట్టిచూడు అన్నమాట వ్యర్థము కాదు.

అంకి—వంతులుగారూ! ఆలస్యంచేయకండి. త్వరగారండి.

(అని ఇద్దఱు నిష్క్రమించును)

ప ర వి క్ర ము.

అష్టమాంకము.

మొదటి రంగము.

(కృదేశము—మొగలి శాస్త్రిగారి పాదము.)

మొగ—(కర్పూరం గూర్చుండి చిక్కుమాలిన స్తీడరీ వృత్తి
 దీనిని తగలబెట్టా! అయినా పానర్పణలబట్టి వేస్తూన్నాను. చిల్లి
 గవ్వ చేసేదీసి యూడలేకకదా! మాపెద్దలు గడించిన భూములు
 బుట్టలు నమ్మి చగురు, మా లోని చచ్చిచెడి కొంత కొంత తగలబెట్టి
 చిట్టచివరికి స్తీడరీ పడి ప్యాసు అయినాను. అందుకుమాత్రం మా
 లెండిగాను కట్టరాని పం వేచుకోనున్నాను. ఈవిధముగావ్యాపా
 రం వున్నది. వయికి బటారము లోపల లోటార మన్నట్లు స్తీడరీ
 కంటా దాటు సరియేకదా! అయినను యూగోజలగో దాటు సరి
 లేకుండా స్తీడరీ వ్యాపారం సాగుతున్నది! కేసులున్నను లేకపోయినను
 వేషం తప్పదు. పదిగంట బయేసోకి నెత్తికి పాగా తగిలించి కొటు
 నెట్టాయి పగయినా సామానులతో ముస్తాబయి కోర్టుకు కుక్కలాగున

బోవలయును కదా! కచేరి సావిత్రి నాబునరిగా లేకపోతే పార్తి
గుమ్మం కుటుంబి రాడు కదా! ఈలోకంలో ముఖ్యమయిన పాయింట్లు
మూడు. కనబడిన పార్తితో ముచ్చటించవలయును. దర్జాగా తిన్నా
మాగా మాటలు బారులో నాగివలయును. కాఫీ హాటలకు జోరుగా
బోయి ఫలహారము చేయక పక్కకు కదా! లాబుక్కులు బీరువాల
నిండా వడియించివలయును. ఎక్కడ చూచినా పీడరీ బార్డులేకదా!
బజారులో చిల్లర మకాణములెన్ని యున్నవో అంతకు రెండురెట్లుగా
పీడరీ కొంచులున్నవి. నాకీ మ్యాసివరీ వైసువాన్ వడవే లేకపో
తే యీవాటికి బీరువాలు, లాపుస్తకిమూలు, లాగోట్లు వగయరా
చిల్లర సరుకులు ఎక్కించుకొని వీధుల వెంబడించ వలసిన మాట
వాస్తవము. నీటికి వచ్చాయి ప్లకీష్టాలు! క్రితంసంవత్సరము నోట్లకో
సం మహాలంటాలు వడ్డాను వ్రజలకు క్రిందమీదా పెట్టి వదిలేయి
యాపాయిలను సంపాదించాను. ట్లక్త వాల్లు పామయి ఖర్చువడ్డా
యి కదా! లేకపోతే హామొగమునా యీచైమన్ వదలి,
కంట్రాక్టులో కాశీయడం నులుపు. ఈసంవత్సరము వ్రజలు మునుక
తిప్పలమీదకు నన్ను యాడిపించినంత వనిచేసినారు. అప్పుడే టరం
అఖరు అప్రచున్నది కదా! వ్రజలకు నానాధములయి వచ్చులను
విధించి అనవసరముగా జరిమానాలు వేసి యేడ్చింది విధిలో బెట్ట
సరికి వేలకొలది వచ్చిందికదా! ఉన్నవాండ్రో కుద్యోగాలూడపీకి
వయవారికిచ్చి వారివల్ల వీరివల్ల లంచాలు తింటూ తిండితిప్పలు లేక
తిరిగితిరిగి కొంత సంపాదించానుకదా! ఎలక్షను నోజులు దగ్గల వడు
తున్నాయి. వదిలేయి చేతిలో బట్టుకుంటేగాని యిప్పుటి స్థితి నడచే
టట్లులేదు. వెనుకటి లాగేవోట్లు కొందా మంట వీలులేమకదా! పెట్టి
పెట్టి వనులు చేస్తూయిన్నానని మా మనసలాయ నూరికే సమగుకుం
టాడు. ఈయేడు యెలక్షనులో వోట్లు రాకపోతేనోట్లొమ్మట్టుకదా!

ఇంటిలో యీ పోరు, వీధిలో ఆ పోరు, (వరికింది) కాలుచప్పుడగు చున్నది. ఎవరో వస్తూ యున్నట్లున్నది. (అనిలేచును.)

ఒక పోరుడు—(వనుస్కారముతో వ్రేవేళింది) అయ్యా! శాస్త్రీగారూ! ఆరువేల వాడనాను. అందులో అన్నీ మీకే సునుండి!

వెంక—ఓయీ! వెంకన్నా! నివటోయీ. వరాకుగానున్నాను. ఎవరో అనుకున్నాను. ఏమిటి సంగతి యీలాగున వచ్చావు?

వెంక—మొన్న మీలో మనవి చేశాను. ఆ సంగతి కోసం యీలా వడ్డాను. అందు విషయమయి మీరేమి చేస్తారో యని భయపడి వరుగులిడుతూ వచ్చినాను.

వెంక—దానికేముడోయి! ధనం దారి చూపించ లేమి చేస్తుంది అది ముగ్గు. మిది వెనుక కాబట్టి వార్యం కావలయునని మీ కాను వ్యధానముగదా! కాను లేకనే కాలు నడువదు.

వెంక.—అందు విషయమయి మీరేమి ఆలోచించ వద్దు. అన్నీ నేను అనుకూలముగా జేసినాను.

వెంక—బాగానే యున్నది. చెప్పినా దాని విచకున్నావు. పైసాలేనిదే పీయగయినా బయటకు పోదన్న సంగతి తెలుగుమహా!

వెంక—అయ్యా! పెద్దలు రక్షించాల్సి.

వెంక—వెళ్లి మొగయా! రెండు దినాలయిది నియిటి చుట్టూ తిరిగి సంగతాలకు జెప్పి సంచయి తీసికొని వస్తే కాని వ్యాపారం నాగదని చెప్పిచెప్పి చెప్పి మరుకము నామాట లక్ష్యపెట్టకున్నావు. కాబట్టి నియిటిలోనుండి నీకు వీధిలోనికి వస్తూ యున్నది. దానికయి మూడు రూపాయలు పైరు.

వెంక—అధికారులు మీరే ఆగ్రహస్తే మీమాని గలమా! రక్షించండి.

వెంగ—చాకలివానిచేత నావిడిలో నుండి ఏధిలో! వెళ్ళ గొట్టిస్తాను. కదలమంటే కదలవేం !

వెంక—పెద్దలు, ధర్మస్వరూపులు, అధికారులు అని అతి వినయముతో బ్రతిమాలుచుంటే మాటికి మాటికి గోటుగా తిడుతున్నావు. నీకు గర్వ మధికమయినది. బ్రతివాని కాళ్ళు చేతులు బట్ట కొని రాత్రిం బనర్థు నిచాగోరములు లేకుండా యీచచ్చువదలిపంపాదించినావు. ఇంతకుముందు నానోటుకోసం గోలయెత్తి నాయంటి చుట్టూ తిరిగి తగులడ్డావు కాదు, అప్పటి నాసహాయం యివ్వదు మఱచితివా! పైసా లేకుండా పాపము వని జరగడంట. ఇవియా నీ శ్రీరంగనీతులు. ఈముష్టివదలి యున్న మూడురోజులు మూతమీద మీసం కూడా వుంచవు కదా! అప్పుడు వోట్ల కోసం వడ్డపాట్లన్ని వరాకువడ్డావు. ఓరిచందాలుదా! ఎంతవనిచేశావురా! అదృష్టవశాత్తూ నీకీ వదలి వచ్చిందికాని లేకబోతే ముష్టిచెంబు ముఖ్యంగా వచ్చును. ఇంతకంటే నన్నేమి చేస్తావు. నీనోటు నాకు ముఖ్యముగా యివ్వవలయును నుమండి! అన్న అభాగ్యుడవు? యివ్వదునామాటంటేలేలవచ్చు. ఈమాట సీవని వదలొవుండు. కుక్కలపాలు పక్కలుపాలు చేస్తావుండు ముఖ్య బంధువుకదా యని మూడురోజులు నిచాగోరములు లేకుండానీకోసం నివ్వలు కట్టుకుంటూ కాళ్ళెరుగ దిరిగినను దయా దాక్షిణ్యం లేకుండా యెంతమాటన్నావు ! ఓట్లకోసం వూరంతా తీర్చిపెట్టావు కాదు. ఇంత పొంగి పోర్ల వడకూడదునుమీ ! నాయునుదు నీకు దగులు తుందినుమీ! ఇంక నాకు సెలవు. వేను నీదగ్గరనుండుకూడదు. (అని నిష్క్రమించును.)

వెంగ—ఓరీ! ఎంతంతమాటలన్నావురా! నామాటంటేగ్రామ మంతకుపాడలు! అలాటి మనిషికి యాలాటి తిప్ప లుప్పరిల్లాయి.

ఈవిధవ కలబడి కొట్టినా కాని యీలాగు మొద్దులాగుండవలసినదే! నా అధికారము అల్పునిమీదే కాని వీనిమీద చెలాయించినదికాదు, ఇంతకూ నాకర్హం. అందఱివయినా అధికారం చేస్తే సాగుతుంది? దద్దమ్మమీద ధూంధాసులు నిర్వహిస్తాయి. కాని గట్టివానిదగ్గఱకర్త పెత్తనం సాగుతుందీ! వట్టిమాట (వరికింది) ఎవరో వస్తూన్నారు.

లింగయ్య—(వ్రేళ్ళము) కంతులుగాదూ! నమస్కారమాలు. తీరుఁ బడిగా కూర్చున్నారేమి?

వెంగ—అయ్యో! కూర్చోండి. తీరుబడిలేదు దిబ్బాలేదు. పార్టీలబాధలు వడిలేకుండా యున్నామండీ! వదిగంటలయిందాకా యింటిలో గోల. తరువాత కోర్టులో గోల, సాయంత్రము సావిడిలో గోల, ఏమి చెప్పను. ఏమిచనిమీదవచ్చారు?

లింగ—(కూర్చుండి) ఏమి చెప్పను. మాలబ్బాయిని నుండగ శివరావుగారి అమ్మాయికిచ్చిన మాట మీకు తెలుసుమకదా! పెద్ద కిన్నాలుగువేల రూపాయల నగలుంచివాము. చివావామై నాల్గు సొవ స్పాములు కావచ్చినది. పిల్లను గాపురమునకుఁ బంపరు;

వెంగ—ఇంతవెట్టి కని చేశారేమిటండీ?

లింగ—ఏమిచేయనండీ. బ్రతు కీలాగయినది. వెంటనేన గలు లాగుదామని చూశాను. కాని ఏలులేకఁ జోయినది. ఇప్పుడు అనగలు మనకు వచ్చే విధం చూడాలి.

వెంగ—దాని తిస్సాజండా! అదెంత సేవండీ. అరనిమిషం లో చేయవచ్చును;

లింగ—దానికోసం నోటిను ముందువ్రాయించండి. నే సెలవు పుచ్చుకుంటాను.

వెంగ—సరే. మీరు ముందు వెళ్ళండి. నేసాయంత్రం కోర్టు నుంచిరాగానే వ్రాస్తాను. ఖర్చులు క్రింద కొంతసామ్మె జమకట్టె

చండి, ఫీజు పీకులాట లేకుండా చూచుకుందాము, మొత్తం నూరు రూపాయలు వచ్చించండి, తరువాత చూచుకుందాము.

లింగయ్య—అన్నన్న ఎంతకూట. మీరు సెలవియ్యాలా! నాకుఁ దెలియదు? (తనలో) ఏడి తప్పగొయ్యో. డబ్బుమాట కాని వాగ్మతమాట చెప్పదు కదా! యారోజులలో అయినా కానియినా విధంగా నేజరుగుతూయున్నది.

ఉ. ప్రిదరు గుమ్మమెక్క తన ఫీజును ముందుగ లాగజూచు మాట్లాడినచోఁ జిత్సకుండఁ ॥ ధనమిమ్మని చెప్ప భోగపురి జేడియలిలుదూరుతఱిఁ జేరుల ॥ ద్రవ్యము నూడ్చువర్తకుండాడిన నాటలే దన మహా! విఫలమై యెట్లు నృపిం చెప్పినిన్.

(అని నిష్క్రమింతును.)

(తెరవా)లును.

వ ర వి క య ము

న వ మాంక ము

1 వ రంగము

(ప్రదేశం నుందర శివరావుగారి యిల్లు)

(కనకాంబ—నుందరి శివరావు ప్రవేశించును.)

నుందర—అమ్మాయీ! నామాట వివపుకిదా! పేచీలు వద్దని
అనేక పర్యాయములు చెప్పినాన.

కనకా—నాయనా! మీరిందువిషయమయి యడలకుండు.
అన్నియు నాచేరినా నున్నవి. అన్నియు నేను చక్కచేసెదను. నోటీసు
యిటు తెందు.

నుంద—ఇదిగో (అని యిచ్చును.)

కనకాంబ—పుచ్చుకొని చదువుచుండును.

(రిజిస్టరీ నోటీసు)

మహారాజశ్రీ యం. పెంగళికాస్త్రి
(B. A. B. L.) బి. యే. బి. యల్.
హైకోర్టు వలీలు.
వారి ఆఫీసునుంచి

మహారాజశ్రీ
శోకాల నుందర శివరా
వుగారికి యానాందార్లు

మాక్లయింటున్నూ లోభికోయ్యలొల్లయ్యగారి కుమార్తె లింగయ్యగారు మాకుయిచ్చిన సంజాయిషీ ప్రకారం మీకుఁ దెలియఁ జేయనదేమనగా?

మీకుమార్తెను అత్తవారింటికి కుంపించక వస్తువులను అవసరించవలెనే దురుద్దేశమున్నట్లున్నూ మాక్లయింటుకు తెలిసియుండిన్ని సదకు హీలవల్లమీరు తగయిదాను పొందుతూ యుండిన్ని పిల్లను కాపురమునకు కుంపిస్తామని కాలయాచన చేయడమే కాని, పిల్లను కాపురమునకుఁ బంపుటకాని, సదకు వివాహ కాలమందున అత్తవారు పెట్టిన నగలు యిచ్చుట కాని లేదు. కాబట్టి యిందుమూలమున మీకు దెలియఁ జేయనదేమనగా, యానోటిను అందిన రెండుగోజల లోగ మీ కుమార్తెను వస్తువులసహితం కాపురమునకు కుంపించి వస్తువులు ముట్టినట్లు మాక్లయింటు వల్ల కృమముయిన రక్షిదు పొందవలెననిన్ని లేని యెడల మీకుయినదావా కృమప్రకారం కోర్టు ఖర్చులతో సహితం రాబట్టుకోవలసినది యిందుమూలముగా తెలియ చేయడమయినది.

చిత్తగించవలెను.

యం. వెంగళికాస్త్రి

వకీలు. బి. యే. బి. యల్.

నాయనా! దావాచేయనీయును, సమాధానమేమియు నీయవలదు.

గుండర—దావాచేస్తే మనమేమిచేయఁగలము, అది కాకుండా అడవాళ్ళు కచేరిలవెంట తిరిగడం మంచికనికాదు. ధనమా? వ్యయము దారుధ్యమా? తెప్పెను.

కనకాం—తండ్రి! ఎంతమాత్రం విచారించవద్దు. ఇదివఱకు ధనముతో బాటు యాద్రోవ్యము కూడా ఖర్చుపెట్టుము. మీరుచింతింపకుండు. అన్నియునాకు తెలియును.

నుందర—సీయిష్టము తల్లీ! చిన్నపిల్లవు. కాబట్టి చెప్పుచుంటిని.
మనవారి నలుగురినోటిలోఁ బలుట నాకిష్టములేదు.

కనకా—ఇదివఱకుకంటె నక్కువ కాదు. మనగ్రహస్థితి
తాగుండిలేదు. నీకీవిషయములో నెంత చూచియు భయములేదు. సర్వ
విధముల భగవంతుఁడే సాయపడును. త్వరగా భోజనమునకు లెండు
విచారించుకుడు.

నుందర—అక్కా! ఆవిధముగా నయినందుకు దుఃఖించుచుం
టిమి. నీవు మమ్ములను గాపాడుదువని నమ్మియుంటిమి. యీలాగు
చేయుట పాడికాదు.

కనకా—తగ్గిడి! నామాట వినుము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

2వ రంగము.

మునపలు శోర్టు

(న్యాయాధికారి. ప్రిడరు వెంగళిశాస్త్రి, లింగయ్య, బసవయ్య
శాస్త్రి-నుందరశివరావు. కనకాంబ వగయిరాలు పోవేళింతురు.)

వెంగ—అయ్యా! పార్టీ లందఱు సిద్ధముగా నున్నారు. శోర్టు
వారు పిలిపించండి.

న్యాయా—సరే; పిలిపించెదను. రికార్డంతయు సిద్ధముగా
నున్నదా? జవాబు! పిలుపుము?

వెంగ—జవాబ్, బసవయ్య శాస్త్రిని నుందరశివరావుని పిలు
పుము?

జవాబ్—బసవయ్య శాస్త్రి! నుందరశివరావు!

(అని ముమ్మారు పిలుచును)

బస—అయ్యా! నమస్కారములు.

వెంగ—ఈనులో నాదివృత్తివాములు సిద్ధముగా నున్నారు.
విచారణ చేయించవచ్చును.

న్యాయా—వెంగలిశాస్త్రిగారూ! యీశేనుకాగితములు యీ
వత్తు చదివిచూచితివి, రాజీవామాచేయుబనుంచివని.

వెంగ—ఇదెంతమాత్రీయ్యు రాజీచేయడానికి వీలులేదు. మా
క్లయింటు వచ్చుకొనడు.

న్యాయా—నాకు రాజీచేయుట మంచివనియని జోచినది.

వెంగ—అయ్యా! లింగయ్యగారూ! ఇటుడయచేయం?

లింగ—(ముందువకు వచ్చి) అయ్యా! ఏమిసెలవు?

వెంగ—ఈశేనులో రాజీవడవలయునని మునసబుగారు
చెప్పుతున్నారు. నీకిష్టమేనా?

లింగ—నాకిష్టములేదు.

న్యాయా—నీ వెవరవు?

వెంగ—ఈయన మాక్లయింటు తండ్రి.

న్యాయా—నీవు కట్న మెంతపుచ్చుకొన్నావు?

వెంగ—కట్నములో శేచీలేదండీ. అవిమొదలుమీస న్యాయము
కాదండీ.

లింగ—నాకు వగలుయిప్పిస్తే చాలండీ.

న్యాయా—నుందరకివరావు! నీవేమంటావు! పిల్లను కాపుర
మున తెందుకువంటించినావు కావు?

నుందర—అయ్యా! నాకుపీడరులేదు. కోర్టువానివై వృత్తారము
చేయించండి.

కనకా—అయ్యా! మీరు అధికారులు అంతయు మీరు
నములో నున్నది.

వెంగ—అయ్యా! యాకేసులో ముఖ్యురాలీమే!

న్యాయా—అమ్మాయీ! నీవేమి చెప్పడలచితినోచెప్పము?

కనకా—అయ్యా! ఇందు నాజనకునిదోషమేమియు లేదు.

న్యాయా—నీవు అత్త వారింటికి వెళ్లెదవా?

కనకా—అయ్యా! నేను అత్తవారింటికి వెళ్ళనవసరము లేదు. ఇందు చాలాఅన్యాయము కలదు. అంతయు మీరలోచించి న్యాయము దయచేయుడు.

లింగ—నీవు మాయుంటికి రావసరము లేదు మానగలు మాకు కాజువైచిన బాలు.

కనకా—నగలు మీకీయవసరము లేదు.

న్యాయా—ఎందుచేత? వారు పెట్టిననగలు వారికియ్యవలదా?

కనకా—ఇయ్యవచ్చునుగాని, పెండ్లికాలమందు నాకిచ్చుట చేత నది స్త్రీధనమయినది, అది వారుతిరిగి పుచ్చుకొనుట కధికారములేదు.

లింగ—అను! ఎంతయూలోచన వున్నదే! ఇంతకు నీవే నా కొంప తీసినావు.

వెంగ—అయ్యా! లింగయ్యగారూ! అల్లరిచేయండి. అంకా నేనడుగుతాను.

లింగ—ఏమడగడమాకాని, నోటిలోనుంచీమాటరానియ్యదు.

వెంగ—అయ్యా! కలకత్తాలో గంపెనువ్యాపినివాడు. ఈపిల్ల మాటాడుటకు సంతమాత్రముసధికారము లేదు. తండ్రిమీదదావా చేసినాము గనుక తండ్రి మాటాడవలయును.

న్యాయా—నేను మాటాడవచ్చునని చెప్పినాను.

లింగ—అయ్యా, వాసామృంతయు నష్టమయినది.

వెంగ—అబ్బ! ఊరుకొనవయ్యా! నేను మాటాడుతూయున్నానుకానూ?

న్యాయా—అమ్మాయీ! నీవు అత్తవారింటికి యెందుకు వెళ్ళవు?

కనకా—న్యాయముగా వివాహముజరిగిన యెడల అత్తవారింటికి వెళ్ళుట భావ్యమే.

వెంగ—అయ్యా! నామాటవినండి “బాంబాయి ఫార్టీనీక్సు” లో బోల్డు వ్రాసినాడు. అత్తవారింటికి రానిపిల్లను కాళ్లు చేతులు కట్టి తీసుకు వెళ్ళమన్నాడు.

న్యాయా—అయ్యా! కొంత సేపుమీరు పూరుకొనుడు. యీ పిల్లలంతయు చెప్పినతరువాత మీరుమూటాడండి. అమ్మాయీ! యీ పెండ్లి యెందుచేత అన్యాయము?

కనకా—అయ్యా! మీరు యీరశీదులు చూడండి. నూతండ్రి గారు వది వేలరూపాయలకు పెండ్లికుమారుని క్రియమునకుఁ దీసికొంటిరి. (అని రశీదు లిచ్చును.)

న్యాయా—(చదువును) ఆహ! ఇదంతయు చిత్రిముగానున్నది. నేనెన్నడు యీ పెండ్లిని చూడలేదు. ఈరశీదులు టూరిచ్చినవేవా? వెంగళశాస్త్రిగారూ!

లింగ—ఇది అన్నియు అన్యాయము. కల్పింపఁబడినవి. నావ్రాలుకాదు. ఫోర్జరీ చేశారండి.

న్యాయా—ఆహ! ఇదంతయు పెద్దగండరగోళముగా నున్నదే! ఈరశీదులు మేము వారిచ్చినట్లు నమ్మినాము.

బసవ—(వ్ర) కాశముగా) అయ్యా! నాకుతోదినదియుఁ దెలిసినదియు చెప్పచుంటినివినండి. నూతండ్రి వది వేలరూపాయలకు నన్నమ్మ

సమాట వాస్తవము. నేను పామరూపనై భార్యను కోర్టుక్రిందితిని.

న్యాయా—వాతీర్పుప్రకారము యాపిల్లవాడే చెప్పినాడు.

ఇందెంతయు సజ్జములేదు. మీరింట్లోస్వమైతిగలిగి మెలగుదు.

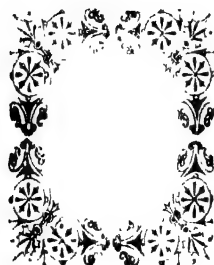
బస—అయ్యో! వాయుధిపాయమంతియే—

న్యాయా—సరే! మీరు టూయిట్లకుఁబోయి.

(తెరవాల్చును)

స వ మాం క ము

సమాప్తము.

ద శ మాం క ము

మొదటి! రంగము,

వృద్ధేశము—రాజవిధి—(వృద్ధేశము ముదరశివ రావు

శనకాంబ, బసవయ్య శాస్త్రి, గుణవతి)

మంద—ఆహా! ఏమి! యాకలికాలవైచరీత్వము. ఓమహా
జననమూహములారా! ఇవ్వుట్టిశైవను బుద్ధిగలిగి మెలంగుడు. ఏమి!
మీనడవడిక లిట్టివా?

సీ! ఇల్లుమాన్యంబులు శ గుల్లశేయగ నెంచి

కట్టుంబులగ గోరు శ ఖరమాలాగ

విద్యావృద్ధిత శ వీధంబు లేకున్న

కట్టుమే తలచెడు శ కాకులార

పూర్వార్జితంబేని శ పొందుగా లేనిదే

కొనరి కట్టుములాగు శ కునుతులార

లాంఛనంబులు మీకు శ లక్షగా నిచ్చిన

తృప్తితీరని పాడు శ తొత్తులార

గీ॥ భావ్యమే యిది మీకు మీ ॥ భావమందు

కలవెఱాల్సిన పూర్వంబు ॥ తలచిచూడ

కట్టముల కాధమాన్వంగ ॥ కరమునందు

ఒట్టునిడిపొందు నేడు మీ ॥ రోక్షగాను.

అసే—ఒవిద్యార్థులారా! శుల్కముల కోరు శుంకలారా!

సంఘదురాచారములను చంపరా?

సీ. పొట్టఁగోసిన గాచి ॥ పొడియఁజరంచేని

లేదుగా చూడంగ ॥ శేచులార

మస్తుగా భుజయించి ॥ మస్తులన్ ధరియించి

బడికిజోపని భూరి ॥ వందలార

కాపింగుచక్కగా ॥ గత్తిరించి తలకంబు

మోమునఁ బెట్టసి ॥ మూర్ఖులార

లందమేకాని వి ॥ ద్వను కొరకుండెడి

మార్గంబుజూచు దు ॥ ర్హ్యులార

గీ॥ ఇన్ని బుద్ధులు గలిగి మీ ॥ శేల కట్ట

ములను కోరుచుండెరి చాలు ॥ మూఢులార

సంఘ యాదురాచారంబు ॥ సాహసించి

మాన్యగా నెంచుడి భూరి ॥ మహినియందు.

కసే—ఒపహోదరులారా! మళిల సమూహములారా! మీశే

టికిమార్కగర్భమున కపాయముగలిగించెదరు. నేటిసంఘదురాచార

ములు వీక్షించుట లేదా? మీశరీరమునకు నాటుటలేదా? తల్లిదండ్రు

లను కష్టపెట్టి మీకియి మడి మాన్యంబుల నమ్మించి వేలకువేలుగట్టు

ములు బోయెఱాను చుంటిరా? చాలు, యాపాటికి లోకజ్ఞానులయి

వ్రోవరిల్లుడు. మీకై నిత్యము వంతజెందు తల్లిదండ్రులను గాంచుట

లేదా? కష్టానుభవంబులేదా? ఏటికి, యాదృచ్ఛార్థము. నామాటలే
పాటి సేయుడు.

సీ॥ పిన్ననాటయు నుంది ॥ ప్రేమతోఁ బెరిగి మీ
తల్లిదండ్రులతోడ ॥ తగవులే?
విద్యబుద్ధులు నేర్చి ॥ ముద్దుగాఁ జూచి
తల్లిదండ్రుల తోడ ॥ తగవులే?
పుట్టిన దాదిగా ॥ బూజించు మిమ్ములకా
దల్లితండ్రుల తోడ ॥ తగవులే?
నగలు నాడెంబులు ॥ నయముగాఁ బెట్టుమీ
తల్లిదండ్రుల తోడ ॥ తగవులే?

గీ॥ కట్టుములు జోసి మగలతోఁ ॥ గాపురంబు
చేయుకంటె నూతనుఁబడి ॥ జీవములను
జాయుటే శ్రేయమిటు మీకుఁ ॥ బడతులార
తగవులాటలు మానుడి ॥ ధరణియందు

మఱియు

సీ॥ కట్నాలగైకొని ॥ ఖండించు మగలతోఁ
గాపురంబును జేయు ॥ కాంతలార!
తగినవెల నెసంగి ॥ దండించు భర్తతోఁ
బల్లకీలో నుండు ॥ పిల్లలార!
కొందగోడుల నమ్మి ॥ కొనితెచ్చు కొన్న మ
గలతో మెలంగుయో ॥ కన్నలార!
మీపెండ్లికై చేయు ॥ మీతండ్రి యవ్వలు
చూచి యానందించు ॥ నుదతులార!

గీ॥ తలచి చూడంగ మీచర్య ॥ ధరణియందు
నీచకముగాదె వేటొందు ॥ నిందలే?

చాలు మీరింక గీర్తి నో శ సంచరించి
కట్నముల బాధ మాన్పుడి శ కాలమందు.

గుణ—అకటా! ఏమి! యీకలికాలమహిమ! మగబిడ్డలంగన్న
యో యుయ్యారులార!

సీ. మగవాడు పుట్టంగ శ మర్యాద లేకుండ
కట్నమే లెక్కించు శ కాంతలార!
మగలతో నిత్యంబు శ తగవులాటను బెట్టి
శుల్కమేకోరు యో శ సుదతులార!

కొండ్లిలో మధ్యన శ పేచీబుబెట్టి లాం
ఫణములు లాగు మీ శ బారులార!

అయిదురోజులు శ పెండ్లి హాయిగాలేదని
బాధపెట్టడి గొప్ప శ యధములార!

తే. గీ. ఆడువారిలు కార! మీ శ రకట! యిటుల
వాడియే! కయ్యముల బెట్టి శ బాధకుడున
చాలు మీరింక మానుడి శ నరనములను
మెలగి నిట్కర్చి గలుగువో శ వెలుగులార!

మ. ఫలహారంబులు నిత్యమున్ మెసగినన్ శ మర్యాదనో జూచినన్
గలకోర్కెల్ దగఁదీర్చినన్ సిరులతో శ క్షణమున్ తేసినన్
గలవెన్నోయికలొనమున్ యనుచు నే శ కట్లాటనో పెట్టిమీ
రిలలో జేసెడి సూరక్షిత్యములు నే శ నేనుచు భావించెదన్.

ఓ యక్కలారా! ఈయన్యాయ వర్తనము వాడినాను. వెంటనే విస
ర్జించుటయే యుక్తము.

ఒక విప్రుడు—(వ్ర)వేళించి ఆర్యా! కట్నములు పుచ్చుకొనుట
కంటె కాటిలో గాపురముసేయుటమే. అందుచేతనే నాకీదిక్కుసం
భవించినది.

సీ! పెండ్లి కాదంచునే శ పిల్లవానిని గొట్టి
 పాశశాలకు ముందు శ వంపినాను
 యేడ్చించి కట్నంబు శ వేలకువేలుగా
 బుచ్చుకొంటిని నేను శ పొందుగాను
 చీటియాటికి నేను శ చీవాట్లుపెట్టి గగ్గ
 హించినాడను వెక్కు శ లాంఛనములు
 అసామ్యుతో నేను శ హాయిగా శాధంబు
 కట్టించి అదికి శ బెట్టినాను

గీ. ఇల్లుపడిపోయె చనిపోయె శ నింటిపిచ్చుడు
 కాలిపోయెను మంటలో శ గన్నకొడుకు
 కొడలా లేది పోయెను శ కూడులేకు
 బాధపడలేను కట్నాలు శ పలుదు వలకు.

అయ్యా! నాగొడవయింకాచాలా కలను అనకలలోదించుకొందాము.
 ఒక కమ్మ (వ్ర)వేళించి) అయ్యా! నేజెప్పేగొడవకొంచెము వినండి?

సీ! కష్టించి కష్టించి శ కాయంబు చెమటూర్చి
 చేర్చినాడను పెద్ద శ చేనులెన్ను
 కలభూమలన్నియు శ కట్నాలక్రిందిచ్చి
 పేమతో బిల్ల న శ ర్పించినాను
 అందంబుగా నేను శ అలక పానుపుకాడ
 ముట్టజెప్పితి నాడు శ పుట్టిభూమి
 సర్వంబు తిన్నట్టి శ చపటుగాడిదెకొడుకు
 యింటిలో బిల్లని శ గంటినాడు

తే. గీ. తిండియా లేదు పొత్తించె శ దిక్కులెన్ను
 బిడ్డకా లేదు గట్టంగ శ గుడ్డయిపుడు

అల్లరకుఁ బెట్టు వాళ్ళకు ! అనుభవంబు

లివియె, కమ్మవాళ్ళకు లేను ! భువినికూడు!

ఒక పావుకారు (వ్ర)వేళించి) అయ్యో! సభాస్తాయలారా ! నాగోల
దయచేసి వినండి.

సీ! చిల్లరకొట్టును ! సిగ్గులేకను బెట్టి

గడియించివాడను ! కానుకలెన్నో

పీల్లను కట్నాల ! బేరంబులో, బెట్టి

అనుభవించెడి యిల్లు ! అమ్మనాను

అవ్వసొచ్చలు చేసి ! అలక పానుపు కాడ

వదివేలు గొత్తుగా ! యిప్పినాను

సంగీత సభలెన్నో ! చక్కగా బెట్టింది

విత్త మెల్లయు ఖర్చు ! పెట్టినాను

తే! గీ! పెద్దల్లో వాళ్ళు తెలియక ! ప్రేమిగాను

గొప్పకోసము మాటలు ! తెప్పినాను

అప్పటిర్చక కోర్టుకు ! నరిగివాడ

కట్నముల బాధమాన్పుడి ! కట్నముండు!

(నిష్క్రమించును)

రామయ్య—(కంగారుగా బ్ర)వేళించి) అయ్యో ! కొంకము
నిగిపోయింది. మాయజనూని కోర్టులో వ్యాజ్యము పోయిందనే బెంగ
కంగారులచేత, కోర్టుమీదనుంచి వస్తూ బండ్రికిందకడి పాగిలాలు
బాయుటకు సిద్ధముగా నున్నారు.

సుందర—(భయముతో) అబ్బబ్బ ! ఎంత ఘోరకృత్యము
జరిగినది. రండు. రండు. పోయిచూద్దాము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

(శోలేము.)

లింగ—(రాజవీధిలో రోడ్డుమీద వడియండి) చీ! యీబండి
దెబ్బకు నేనంతమాత్రము విచారించను. కాచి నాకొడుకు చేసిన పాడు
వనికి దిగులు చెందుచున్నాను. ఆహ! వాధనమంతయు పోయెను
కదా! పాడుకొడుకు పుట్టిన నేను : చచ్చిన నేను? నాకుఁ గుఱూరుని
గుఱించి ముఖ్యముగా మతిపోయినది. ఆహ! నేనుగడించి ధనమంత
కష్టమయినది.

సీ! గుడ్డలంగట్టక శ గూడైన తినకుండ

చిల్లిగవ్వల మాతు శ చేర్చివాను

పెచ్చువడ్డలను శ బుచ్చుకొంటిని నేను

కొత్త నోటుల నన్నొ శ కూర్చివాను

దొంగవల్లింబులక శ లొంగదీయుచు నేను

వ్రాయించి నాడను శ వరులచేత

సంభావనలకేగి శ సంతర్పణలకేగి

పెనక వేసితి కొంత శ విత్త మేను

తే! గీ! బీదయనకుండ ముప్పిరి శ బెట్టకుండ

మలకొంపల నార్చిన శ బ్రజలివాను

యిట్టి దుర్మార్గ కార్యంబు శ లేనుతేను

యముడు వంటెను భటుల నీ శ సమయమందు.

సుందరి—(వనేళించి) బావగారూ! మీకీ బాధయేలకలిగెను.

లింగ—బావగారూ! ఇదియంతయు నాకర్మము. విధివ్రాత
దాటతరమా?

నేనెన్ని దుష్కర్మము లొనరించితిని. గుడ్డిగవ్వయైన ధర్మము
చేయక దాచిపెట్టితిని. ఛీ! నాజన్మమంతపాపము చేసినదోకదా? ఎందుకు
నాబ్రతుకు భార్యయొనిందించుచున్నది. కుమారుడాకోపించినాడు.

కాబట్టి యాధనము నాకునూత్రమైదుకు నాకుగారనములేదుకదా?
 కాబట్టికీమన్నాగానులేవేవయే సతము చేసిపుణ్యముగఁజేతును. (జను
 లనుద్దేశించి) అయ్యలారా! పకలపుణ్యకర్మలకాకరమై పుణ్యభూమియని
 ప్రికంచమునఁ జేరగ్నికఁగఁజ్చ యాభాగతభూమియందు ననేక నుపు
 త్పులుదయించి సంఘదురాచారములు మాన్పుజాలకుండిరికదా! నేటి
 కి నాకోడలు బయలుపడలి ప్రియత్నించుచుండెను. కాబట్టి నావలె
 మీరును సంచరించక కట్టుములకొఱకయి కష్టపడకుడు. నేను మహా
 పాపిని. సంఘదురాచారముభివృద్ధిచేసిన చపటను, విప్రకులాధముడను.
 కాబట్టి లోకక్షానము గలిగి సంఘదురాచారములు జాపి సహాయ
 మొనర్చుడు. ఇవియే నాయొక్క వందనములు.

తే. గీ. ధరణి యాతిబాధలులేక కి తనరుఁగాక

భార్యభర్తలనోన్యము కి బడయుఁగాక

కట్టుముల బాధలేకుండి కి గాఁజుఁగాక

ప్రిజల ననోన్యవైచిములే కి బాఁజుఁగాక

బాలకామేశ్వరీ కవి కి ప్రిజుఁగాక.

నుందరి శివరావు—తథాస్తు-తథాస్తు.

(తెరవ్రాలును)

గద్య.

ఇది శ్రీరామచరణారవింద సేవనారతుండును కాశికసోత్సం

డును, గరికిపాటి పంకజయఃపారావార రాకానుభావ

రుండును, పురాణకుండితకావకాస్త్రీ పాత్రిం

డును, వెంకటరత్న సావిత్రి పుత్రిండు

నగు కామేశ్వరరావు వ్రాసెడి

బ్రహ్మవరవిక్రయ నాట

కంఠున సర్వము

సేవన ప్రము.

—శ్రీశ్రీ—

సురానంద.

గ్రంథ ర్త.—కొదలి సత్యనారాయణరావుగారు)

మద్యపాననిరసమును సభిక్షేపించు యాంధ్రులు గలరా? బ్రటి దాస బ్రాతృహించు యుద్ధగ్రంథము జతించు నిష్పక్షపాతవారుండురా? ఇదివరలో దీనిని కారణాంతరమువల్ల “గల్లుముంత” యని బ్రకటించితిమి. ఇదియే సురానంద యనుపేరుతో వెలువడినది. చందాదారులకు పోస్టేజీతో రు 1-0-0 మాలేమే యగును, తదితరులకు పోస్టేజీతో రు 1-4-0 లు అగును. శైలవద్యములఁ దిలకింపుడు.

గీ. ఐకమత్యమే యన్నగా + యాదులందు
ద్వేషమేలేక యన్న నీ + దేశమునకు
జాతిమతకక్ష లేకున్న + క్షణికమందు
రాకయందునె మనకు స్వ + రాజ్యకదవి?

ఉ. రాళ్ళనుఱువ్వఁబూనుట, దు + రతిరులైమితిమీఱిత్రాగియం
గళ్ళను కొల్లగొట్టుట, వి + కావికనవ్వుట, దొళ్ళిదోపుగా
జళ్ళను నెత్తగించుట, స్వ + భావములొనటు, జేయు త్రాగుటం
గళ్ళినివాళమెన్నఁడు జ + గల్పిలిగెల్లనొ భారతాంబరో? 2

గీ. మద్యమా! ఏపులేనిదే + యుద్ధమంబు
సాగిఁగాఁబోదు సిద్ధత + సావాసంత
కొట్లక లదిగ ద్రవ్యంబు + గుంజకొనుచు
వెలుగుచున్నావు దళదిశా + పలయమందు 3

వలయువారు—

గొల్లపూడి వీరాస్వామి,
శ్రీసీతారామబుక్ డిపో, రాజమండ్రి.

వెండినగిషిఅంగడి

మావద్ద తెంగుబూరు, మద్రాసు, మైసూరు గ్రామాదుల
కంపెనీలలో చేరుపొందిన పనివాళ్ళను రప్పించి స్వారంత్రీగా చాడీవెండి
తో తయారుఅయిన నురజోడాలు, నగిషీమరజోడాలు, కంచములు,
గిన్నెలు, కమలగిన్నెలు, సాదాగ్లాసులు, తామరాకులు, అడ్డాకులు,
మరితకులు, సాదాకల్పములు, రకరకాల నగిషీకల్పములు, కాపీక
ప్పు అండ్ సాసర, పుడే బాల్ బహుమతికప్పులు, మరిన్ని కళాపరు,
డ్రామను, అరకు, ఇప్పేటు రకముల కుకుమబరిణాలు, స్త్రీలకువయో
గించు డయిమిక్ కటింగు చమున్ను, మిరియాలపట్టాలు, గట్టితోడాలు,
అందెలు, కడియాలు, గుల్లకడియాలు, యింకా అనేక సమీనాగా
తయారుచేయబడును. వెండిసామానులు యేసమీనా కావలసిన
అసమీనాగా తయారుచేయించి వాయిదా వ్రీకారిం యివ్వగలము.
హాజరుగా కావలసిన విక్రయమునకు మావద్ద బొంబాయి చాడీవెండి
గలవస్తువులు భర సమయినధరలకుదొరకును. ఇంకను మావద్దవాణ్య
మైన తివానీలు, జుబుకాణాలు, పట్టుపాచెలు విక్రయమునకుదొరకు
ను. ఒకేవర్యాము అర్ధరూపు చొప్పున. కావలసినవారు ఈకింది
చిరునామాకు వ్రాయును. దూరద్రాసు సరిగా పెద్ద అక్షరములతో
వ్రాయును.

వలయువారు— కాళీవల్లి వీరాజ్ అందు కంపెనీ,

గుండుకాపిడి, రాజమండ్రి.

పూర్వ కవుల పద్య కావ్యములు.

ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము

పింగళి సూరనార్యప్రణీతము

1—0—0

బిలహణీయము

చిత్రకవి పింగరాజ్యని ప్రణీతము

0—8—0

శృంగారవైషధము

శ్రీనాథప్రణీతము

1—0—0

శాంక విజయము

శేషము వెంకటకవిప్రణీతము

1—0—0

జయవిలాసము

చేమకూరి వెంకటకవిప్రణీతము

0—12—0

పారిజాతాపహరణము

ముక్కుటిమ్మనార్యుని ముద్దపల్కులు

0—12—0

సనుచరిత్ర

అలసాని పెద్దనకవి విరచితము

1—0—0

మొల్లరామాయణము

కూరి మొల్ల ప్రణీతము

0—12—0

మునిమావు.

గృంథకర్త—సహజేవ సూర్యప్రకాశరావు

వెల 1—0—0

14589